

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

Ulla Jansz
over humanisme
en feminisme

Françoise Sagan
schreef een boek
over de dood

Loesje
is alweer tien jaar



Zorgzaam ondernemen

NUMMER 2
FEBRUARI 1995
PRIJS: F 4,95

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND



50-STE JAARGANG
NUMMER 2 FEBRUARI 1995

Redactie-adres:

Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145.

Redactie-secretariaat:

Alice Dessens

Kantooradres:

Nieuwegracht 69A,
3512 LG Utrecht.
Fax: 030 - 367104

Redactie:

Hes van Huizen (hfdred.)
Mirre Bots

Vormgeving:

Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Medewerkers:

Trudy Kunz, Simone Jacobus,
Chris Pennarts, Yoeke Nagel, Rian
van Lierop, Jansen Schöttelndreier,
Japke Schonewille, Peter van der Meer,
Tom Janssen, Johan Eimers, Marjan
Slob, Tanny Dobbelaar, Karin
Anema, Alice Broeksma, Sylvia
Weve, Evert Wassenaar, Len Munnik

Redactiecommissie:

Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Peter van Agteren

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Tekening omslag:

Len Munnik

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig
aangekondigd op teletekst 325

Advertentie-exploitatie:

All-Round Media Services
Postbus 1524 - 2003 BN Haarlem
Tel. 023-245336 - Fax 023-248043.

De tarieven van september 1993
zijn van kracht. Informatiefolder is
op aanvraag verkrijgbaar.

De Humanist wordt gedrukt op licht-
houthoudend mc papier, chloorvrij.

Ingezonden mededeling



Schorer: boeken die zó zijn

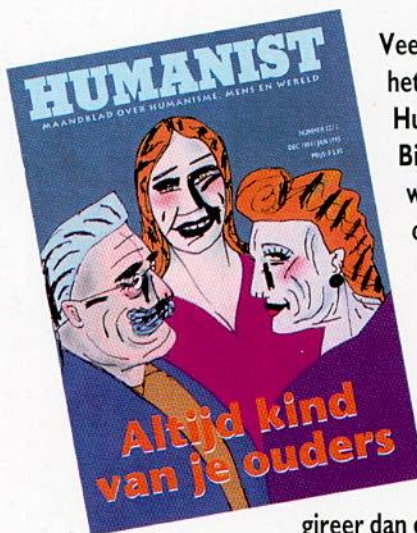
Tweestemmig



**Hartstochtelijk geschreven
liefdesgeschiedenis
over ziekte, leven en dood**
Sandra Butler en Barbara Rosenblum
f 39,50

in de boekhandel - incl. 020-6624206

Bestellen decembernummer



Veel mensen bestellen een extra exemplaar van het speciale decembernummer van de Humanist over 'Altijd kind van je ouders'. Bijvoorbeeld omdat ze hun exemplaar hebben weggegeven aan vriend, vriendin, familie, buur of kennis.

U kunt nog exemplaren van dit themanummer bestellen bij het Humanistisch Verbond. Maak per exemplaar f 8,45 over op giro 58 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van 'Extra exemplaar decembernummer'. En als u meerdere exemplaren wilt bestellen,

gireer dan evenzovele malen f 8,45 en vermeld hoeveel hoeveel exemplaren u wilt. Wilt u meer dan 10 exemplaren, dan u kunt u korting krijgen. Neem dan contact op met ons (tel. 030-318145).

Het volgende nummer verschijnt begin maart. Kopij voor dit nummer moet uiterlijk 13 februari in het bezit van de redactie zijn. (Kopij voor de rubriek 'Brieven' uiterlijk op 17 februari).

IN DIT NUMMER



Zorgzaam ondernemen

Er is het gevoel dat het anders moet én kan. Dat steeds maar meer winst, meer vernieuwingen en meer groei een doodlopende weg is. Dit streven naar humanisering van de samenleving krijgt ook in Nederland steeds meer steun van bedrijven die kiezen voor een economie die rekening houdt met mens, dier en milieu. Is het mogelijk om zakelijkheid en succes te combineren met idealen en principes?

Pagina's 12/13/14/15/16/17/18/19

Ulla Jansz en humanisme

Ze onderzoekt op de Universiteit voor Humanistiek de geschiedenis van het humanisme vanuit feministisch perspectief. En vindt dat de erkenning van de verschillen tussen mensen een voorwaarde is voor het overleven van het humanisme. Op de HV-Vrouwendag op 11 maart zal ze haar kritische visie geven op het huidige humanisme. In deze 'Humanist' alvast een voorzet.



Pagina's 6/7/8/9

Tien jaar Loesje

Loesje bestaat alweer tien jaar. En het gaat goed met haar. Maar hoe is het gegaan met de mensen die vanaf het eerste uur bij haar waren betrokken? Hoe heeft Loesje - met haar grenzeloze optimisme over mens en wereld - hun leven beïnvloed?

**MET MIJN
GEDACHTEN
ERGENS ANDERS
BEN IK ALTIJD
OVERAL**

Loesje

Pagina's
0/21/22/23/24

Françoise Sagan over de dood



Françoise Sagan schreef een boek over de dood. De hoofdpersoon krijgt te horen dat hij nog zes maanden heeft te leven. Een zee van alle mogelijke emoties volgt: schok, verwarring, wanhoop, zelfmedelijden, weemoed, berusting, cynisme. De Franse schrijfster kon ruim putten uit eigen ervaring, ze zag de dood verscheidene keren in de ogen.

Pagina's 26/27/28/29

En verder:

Brieven
HV-congres
Cryptogram
Rtv-programmas van de HOS
HV-Nieuws

- pagina 4
- pagina 5/11
- pagina 24
- pagina 30/31
- pagina's 32/33/34/35

FRANS JACOBS OVER DE ZIN VAN HET LEVEN

Op maandag 20 februari houdt Frans Jacobs een lezing met als motto een citaat uit 'Het bedachte leven' van Trudy van Asperen: "Het weten om de eindigheid van het bestaan verleent er glans aan, het geeft je zin om te leven. In zo'n leven worden de grenzen en beperkingen niet ontkend en verdrongen, maar zijn ze juist voortdurend aanwezig als elementen die diepte en perspectief geven." Plaats van de lezing is Benedenzaal Kunstkring Sociëteit De Burcht, Burgsteeg in Leiden. Aanvang: 20.00 uur.

INTERNATIONAAL HUMANISME IN OSLO

Twee internationale humanistische organisaties komen in februari bijeen in Oslo, waar ze te gast zijn bij de Human-Etisk Forbund, het Noorse Humanistische Verbond. Het zijn de European Humanist Federation (EHF) en de European Humanist Professionals (EHP).

De EHF bestaat uit de Europese lidorganisaties van de IHEU (International Humanist and Ethical Union). Het is een orgaan dat in 1992 is opgericht, hoofdzakelijk omdat er behoefte bleek te zijn aan een aanspreekpunt voor overlegsituaties (zoals met de Raad van Europa). Op 17 en 18 februari organiseert de EHF in Oslo een seminar over het thema 'Dignity of Life - Dignity of Death'.

De EHP is er voor de uitwisseling van kennis en ervaring tussen beroepskrachten die werken op het terrein van de geestelijke verzorging, het vormingsonderwijs en de uitvaartbegeleiding. Op 16 en 17 februari organiseert de EHP, in nauwe relatie met het EHF seminar, een 'Humanist Funeral Workshop'. De humanistische uitvaartbegeleiding uit Nederland werkt daar ook aan mee. Op 18 en 19 februari wordt de ontmoeting in Oslo afgesloten met reguliere bestuurs- en ledenvergaderingen.



Opvallende wending in kersttoespraak koningin

Bij de kerstboodschap van koningin Beatrix, uitgesproken op 25 december, zal menigeen even met de ogen hebben geknipperd. Het is opvallend dat de eerste kersttoespraak van hare majesteit ná het aantreden van het paarse kabinet een element bevat dat voordien nooit eerder viel te bespeuren. "Kerstmis kan door iedereen", zei de koningin, "beleefd worden als een feest van liefde in een wereld vol zelfzucht en gevoelens van haat". En om dat woordje 'iedereen' nog wat extra te beklemtonen had ze er een tussenzinnetje aan toegevoegd: " - of men nu wel of niet wordt aangesproken door geloof in God - ". Of het waar is wat hier wordt beweerd, laat ik hier buiten beschouwing. Maar wel is het opmerkelijk dat gelovigen en ongelovigen hier expliciet samen in een overweging worden betrokken, en dan ook nog op voet van gelijkwaardigheid. Voor het eerst in de geschiedenis dat het Nederlandse staatshoofd dat

doet! De tijd dat automatisch werd aangenomen dat godsdienstigheid (in het bijzonder christendom) de onbetwiste norm is, lijkt voorbij.

Maar onze koningin liet het zelfs niet bij die ene vermelding - het was geen 'toeval'. Dat bleek overduidelijk toen zij tegen het eind van haar toespraak rept over de basis van ons norm-besef om in vrijheid te kunnen leven. Daar vatte zij dezelfde gedachte weer op toen zij stelde: "Of wij dat morele besef nu wel of niet verbinden met geloof in God, bevrijding kan niet worden losgemaakt van de normen, die het menselijk bestaan waardigheid geven". Ook in de rest van haar toespraak was opvallend hoe het element 'gelijkwaardigheid' niet alleen in de vorm, maar ook in de inhoud doorklonk: "Waar die gelijkwaardigheid ontbreekt, heersen geweld en wreedheid".

Of het nu in die context past als staatshoofd dan toch weer het christendom (haar privé-mening) via een

Brieven zijn welkom.
Houdt u het wel kort. De redactie behoudt zich het recht voor om brieven in te korten of niet te plaatsen

achterdeurtje een extra duwtje in de rug te geven, daar mag u het uwe over denken. "In zijn leven liet Jezus zien", besloot Beatrix, waar wij "waarheid, gerechtigheid en medemenselijkheid" kunnen vinden. Toch dus weer een duidelijke verwijzing naar de man die 'de weg, de waarheid en het leven' heette te zijn. Mag ik als humanist me dan toch afvragen of een expliciete verwijzing naar die éne christelijke voorman van staatswege (want de koningin spreekt daar niet als privé-persoon, maar als staatshoofd) niet te stellig één kant opbuigt, hoe zeer ik ook waardering heb voor het durven doorbreken van de traditie (en het overwinnen van de beperktheid van haar eigen standpunt) door hen "die wel of niet worden aangesproken door geloof in God" voor het eerst in één adem te noemen.

Guus J. den Besten
(Noordbroek)

Ik ben normaal

Volgens mij behoor ik tot de weinige mensen die de totale onzekerheid op zich af laten komen zonder enige religiositeit. Voorlopig ben ik ook zeker niet van plan mijn zekerheden in te wisselen voor religieuze zekerheden; en in die mening word ik dagelijks gesterkt als ik zie waar religieuze zekerheden toe leiden. Als mensen mij vragen of ik gelovig ben, is het vaste antwoord: "Nee, ik ben normaal". Ik gebruik bewust niet het woord ongelovig, omdat dit woord door gelovige mensen wordt

voorzien van een negatieve lading. Vanuit vermeende superioriteit van hun kant. Hun eerste reactie is dan ook dat ze geschokt zijn; en niet weten wat te doen met een antwoord dat gegeven wordt door een gelijkwaardig iemand.

Slechts weinigen zien mijn gelijkwaardigheid in; en ik hoop dan ook met de ethicus Vos dat alle mensen

normaal worden, dat zou nog eens een verbetering van de maatschappij kunnen opleveren! Over zin-geving gesproken!

Gerard R. Brunen
(Uithuizen)

Enthousiasme en kennis verenigd in een goed uitgewerkte reizen. Kleine groepen.

**Barcelona, Italië, Frankrijk,
Israël, Syrië/Jordanië,
China, Japan, Indonesië**

**Instituut voor
Internationale Excursies**

Meerwijklaan 4 ~ 1861 MB Bergen NH
tel: 02208-12600 ~ fax: 02208-96034 lid SGR



Congres kiest opnieuw voor vernieuwing

Op 26 november vond het 32-ste congres van het Humanistisch Verbond plaats in Utrecht. Tijdens het huishoudelijke gedeelte 's ochtends stonden twee punten bovenaan de agenda: de beleidsnota voor de jaren 1995-1997 en het daarmee verband houdende bestuursvoorstel tot wijziging van statuten en huishoudelijk reglement. Thema van de middag was 'Humanisme en religie'.

De beleidsnota werd bij acclamatie aanvaard en bevestigt de koers die het Humanistisch Verbond enkele jaren geleden is ingeslagen. Al vanaf het congres in 1991, toen het zogeheten 'Koersrapport' werd aangenomen, werkt het HV planmatig aan de vernieuwing en versterking van de eigen organisatie. Dat moet leiden tot een voor het grote publiek herkenbaarder en aantrekkelijker HV. Een HV dat ook aan invloed in de samenleving wint. De beleidsnota legt de uitwerking van die koers vast: verschillende mogelijkheden voor belangstellenden om een binding met het HV aan te gaan; een opener, meer informele verenigingsstructuur; duidelijke profilering via standpunten, de eigen media en een breed aanbod van cursussen en bezinningsactiviteiten; versterking van de geestelijke verzorging en de samenwerking met humanistische or-

ganisaties, in het bijzonder met Humanitas. Dat laatste zal eind 1995, begin 1996 leiden tot een aantal gezamenlijke activiteiten rond het 50-jarige jubileum van zowel HV als Humanitas.

Een belangrijk deel van de beleidsnota gaat over de uitwerking van het beleid in een bedrijfsplan voor het landelijk bureau. Het congres had daar waardering voor, maar miste een voldoende uitgewerkte visie op het aandeel dat de plaatselijke afdelingen van het HV in de beleidsuitvoering hebben. Het hoofdbestuur zal zijn visie op het volgende congres verduidelijken.

Als volgend punt stond het voorstel tot wijziging van statuten en huishoudelijk reglement op de agenda. Hoewel het bestuur zijn voorstel presenteerde als een logische uitwerking van de beleidsnota, verliep de besluitvorming niet zonder slag of stoot. Vooral het voorstel om het jaarlijkse congres door een algemene ledenvergadering (ALV) te vervangen, stuitte op kritiek van verschillende afgevaardigden. Met het voorstel wordt het systeem van een getrapte, democratische vertegenwoordiging door gekozen afgevaardigden, inclusief de gewogen stemmenaantallen van verschillende afdelin-

gen, losgelaten. Een ALV biedt een vorm van directe democratie doordat in principe elk verenigingslid toegang heeft tot de vergadering en stemrecht bezit. Het congres aanvaardde het voorstel met 119 tegen 92 stemmen. De volgende stap die het hoofdbestuur nu zet, is dit voorstel uitwerken in een concrete tekstwijziging van de statuten. Daarvoor wordt op 18 maart een extra congresdag gehouden. Er zal dan een tweederde meerderheid voor goedkeuring nodig zijn.

Dezelfde procedure is nodig voor een aantal andere voorstellen die werden goedgekeurd: opheffing van de Verbondsraad en de invoering van periodieke, regionale bijeenkomsten; de opheffing van de gewesten als statutaire organisatievorm en de financiële commissie als statutair orgaan; de invoering van een algemeen lidmaatschap waarbij iemand HV-lid is, maar niet noodzakelijk ook bij een plaatselijke afdeling hoort; en de invoering van het donateurschap als een alternatief voor wie zich niet als lid aan het HV wil binden. Ook wordt de naam *gemeenschap* officieel vervangen door *afdeling*.

De discussie over het algemene lidmaat-

(lees verder op pag 11)



Foto: Hes van Huizen



voor het overleven va

Ulla Jansz (1948) onderzoekt op de Universiteit voor Humanistiek de geschiedenis van het humanisme vanuit feministisch perspectief.

Volgens haar staan de twee bewegingen op gespannen voet.

Feministen hebben weliswaar veel te danken aan humanistische principes maar lopen binnen het humanisme ook op tegen muren van onbegrip omdat humanisten geen oog hebben voor verschillen tussen mensen. Vraaggesprek met een kritische historica.

Op zaterdag 11 maart zal Ulla Jansz een lezing houden op de 15de Vrouwendag van het Humanistisch Verbond.

door Marjan Slob

Historica Ulla Jansz:

Erkenning van de verschillen tussen mensen is een voorwaarde et humanisme

"Ik loop hier natuurlijk nog niet zo lang rond. Toch heb ik de indruk dat de feministische leden van het Humanistisch Verbond zich een beetje buitengesloten voelen. Zij vertellen me dat ze de afgelopen jaren tegen muren van repressieve tolerantie zijn opgelopen. Wat bedoelen ze daarmee? Wel, als ze met humanistische mannen over vrouwenonderdrukking spreken, dan zeggen die mannen allemaal dat ze daar tegen zijn. Humanisten zijn inderdaad altijd vóór het recht op echtscheiding en vóór het recht op abortus geweest. Maar zodra ze nader aan de tand worden gevoeld, zeggen deze mannelijke leden al snel: 'Wij zijn als humanisten voor vrije ontplooiing voor ieder-

een, wij vinden ieder mens even veel waard, dus wat is jullie probleem met ons?' Die zelfgenoegzame houding maakt dat deze humanisten niet erg openstaan voor de speciale aandacht die vrouwen soms nodig hebben, bijvoorbeeld als het gaat om positieve actie op de werkvloer." De humanistische traditie sluit vrouwen op subtiel wijze uit, vertelt historica Ulla Jansz me in haar werkkamer op de zolderverdieping van de universiteit. "Een voorbeeld: neem moederschap en betaald werk - zoals bekend een combinatie waar veel vrouwen moeite mee hebben. Een humanist komt al snel aanzetten met een verhaal over vrije keuze. 'Vrouwen kunnen toch kiezen, ze hoeven toch geen

kind of geen baan als ze dat niet willen?' Tja, als je het zo ziet, dan is er geen probleem. Maar voor feministen is de kous daarmee niet af. Om te beginnen geloven ze niet dat er zoiets bestaat als vrije keuze. Het leven legt altijd beperkingen op. Je hebt hooguit de keuze uit een aantal opties - en die opties zijn in deze maatschappij niet hetzelfde voor mannen en vrouwen."

"Het humanisme heeft niets bedacht over hoe het moet omgaan met zoiets heikels als dit soort verschillen tussen mensen. Het lijkt erop dat humanisten vinden dat ongelijkheid niet móet bestaan en er vervolgens hun ogen voor sluiten." En dat terwijl ook binnen het Humanistisch Verbond vrouwen in de minderheid zijn op de plekken waar beleid wordt gemaakt. Vrouwen zijn wel veel vaker actief als vrijwilliger. Ulla Jansz: "Dat zijn structurele verschillen, die feministische leden ook aan de kaak hebben gesteld. Maar ze zijn niet goed gehoord. De vrouwengroep van het Humanistisch Verbond bestaat officieel niet eens meer. Wegbezuinigd. De jongerengroep krijgt nog wel geld. Dat zegt toch wel wat, vind ik."

Ulla Jansz werkt sinds ruim een jaar als historica bij de Universiteit voor Humanistiek. Ze maakt deel uit van de onderzoeksgroep 'historische humanistiek', die de geschiedenis van het Nederlandse humanisme tussen 1850 en 1960 in kaart zal brengen. Ulla Jansz is binnen de onderzoeksgroep verantwoordelijk voor de feministische historische humanistiek, dat wil zeggen: de geschiedschrijving van het humanisme vanuit feministische invalshoek. De post is haar naar eigen zeggen op het lijf geschreven. Dat klinkt ge-

loofwaardig uit de mond van een vrouw die is gepromoveerd op de geschiedenis van het Nederlandse feminisme in de negentiende en begin twintigste eeuw. Maar hoe vertrouwd is ze eigenlijk met het humanisme? Ulla Jansz: "Ik ben nooit lid geweest van het Humanistisch Verbond. Dat werd ook niet geëist toen ik werd aangesteld. Heel geleidelijk kom ik er achter wat georganiseerd humanisme in de praktijk inhoudt."

Nu is het voor iedere historicus een open vraag wat hij of zij precies moet verstaan onder het humanisme. Het Humanistisch Verbond werd pas opgericht in 1946, dus vrijwel aan het einde van de periode die Ulla Jansz en haar collega's bestuderen. "We moeten steeds bepalen wat we willen rekenen tot de voorlopers van het hedendaagse humanisme. Zelf zoek ik die voorlopers in eerste instantie onder de vrijdenkers, de links-liberalen en de sociaal-democraten. Ik bestudeer hoe er binnen die 'humanistische' stromingen over het vrouwenvraagstuk werd gedacht. Nee, daar kan ik verder nog niet veel over zeggen, het onderzoek staat nog in de kinderschoenen."

Hoe denkt Ulla Jansz haar onderzoek op te zetten? "Ik wil wijzen op de kloof tussen theorie en praktijk. Het hedendaagse humanisme ziet zichzelf vooral als een produkt van de Verlichting, en legt dus de nadruk op de overeenkomsten tussen mensen. 'Mensen zijn gelijk geboren' - typisch zo'n Verlichtingsidee dat ook een humanistisch principe is. Niettemin zijn vrouwen in de praktijk vaak uitgesloten geweest van al die mooie algemene principes." Ulla Jansz: "Je kent het wel: alle mensen zijn gelijk, maar sommige mensen meer dan anderen. Neem nu burgerschap. In de juridische zin van het woord waren vrouwen gewoonlijk andere burgers dan mannen. Soms werden ze helemaal niet gezien als burgers. Ze hadden bijvoorbeeld heel lang geen kiesrecht. Nog steeds behandelt de wet vrouwen anders dan mannen. Vrouwen hebben geen dienstplicht en hun sociale rechten zijn vaak afgeleid van het recht van hun echtgenoot. Dus hoe je het ook wendt of keert: het wetboek heeft lange tijd gekend twee categorieën burgers gekend. Daar ruimen we nu de laatste resten van op."

"Links-liberalen, een groep die ik dus tot de humanisten reken, hebben gelijkheid altijd hoog in het vaandel gevoerd. Maar ze protesteerden niet bij deze bestaande praktijken van ongelijkheid. Dat klopt dus niet." Na een stilte: "Geen moedwil van de liberalen hoor. Ik denk dat ze het gewoon niet zagen. Hun denkraam maakte hen ongevoelig voor die feiten. Het zijn precies die mechanismen die ik in de Nederlandse humanistische traditie wil aanwijzen. Ik ga ervan uit dat de schijnbaar sekse-neutrale terminologie, zoals 'de mens' en 'het individu', in feite

Voor een humanist telt het individuele niveau of een heel universeel niveau waarop alle mensen gelijk zijn. Maar daar tussenin zit het niveau waar een groot deel van de machts-ongelijkheid tussen mannen en vrouwen ligt verankerd.

veel sekse-specifieker is ingevuld dan men zelf veronderstelde. Ik zal mijn vermoeden testen door te onderzoeken hoe die algemene begrippen in de praktijk uitpakten. Als blijkt dat die begrippen vooral in het voordeel van mannen hebben gewerkt, dan kan ik constateren dat er met twee maten werd gemeten."

Het gaat er Ulla Jansz niet om de humanistische traditie alsnog zwart te maken. "Dat zou nogal on dankbaar zijn. Want pas toen die humanistische principes waren geformuleerd, konden vrouwen zeggen: 'En wij dan!? Waarom gelden al die mooie ideeën over burgerschap en individualisme niet voor ons?' Pas toen kwam het protest van vrouwen tegen hun buitensluiting redelijk over. Zo stimuleerde het humanisme de opkomst van het feminisme en van de vrouwenbeweging.

Tegelijkertijd werd het feminisme pas mogelijk door die algemene categorie 'mens' open te breken en te zeggen: 'wij vrouwen zijn echt anders, wij hebben iets aan de maatschappij toe te voegen'. Dat onderlinge gevoel van verbondenheid gaf een enorme kracht aan de vrouwenbeweging. Ironisch genoeg is een eeuw later ook die categorie 'vrouw' te algemeen bevonden. Arbeidersvrouwen en zwarte vrouwen hebben inmiddels zeer terecht opgemerkt dat zij niet waren geraadpleegd toen feministen namens 'de vrouwen' begonnen te spreken. Ulla Jansz: "In feite is het niet eens meer zo duidelijk wat we nu onder 'vrouw' moeten verstaan. De meeste feministische denkers verkondigen inmiddels dat je geslacht niet alles zegt over je identiteit. Soms doet je geslacht er toe, soms niet. Niemand zit vierentwintig uur per dag vrouw te zijn."

Ook al hebben feministen niet meer de pretentie dat vrouwen allemaal hetzelfde zijn, toch merken ze dat ze in bepaalde situaties iets gemeen hebben met andere vrouwen. Bijvoorbeeld op de werkplek. Die verbondenheid is er dus nog wel, maar wordt lokaal en historisch ingevuld. Ulla Jansz: "Ik denk dat dat een goede ontwikkeling is. Want generalisaties zijn akelig. Ze dringen mensen een identiteit op."

Volgens haar zijn twee centrale kenmerken uit het humanisme historisch ontzaglijk belangrijk geweest voor het feminisme: individualisme en universalisme. Maar feministen lopen nu tegen de gren-

zen daarvan op. Die twee sturende principes maken bijvoorbeeld dat humanisten van huis uit weinig oog hebben voor de vormende rol van de leefgemeenschap. Jansz: "Grof gezegd telt voor een humanist òf het individuele niveau, òf een heel universeel, algemeen niveau waarop alle mensen gelijk zijn. Maar daar zit een niveau tussen - het niveau van het gezin, van groepsverbanden. En dat is nu juist het niveau waar een groot deel van de machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen ligt verankerd. Volgens mij is het van essentieel belang dat het humanisme gaat bedenken hoe de gezinsrelaties rechtvaardiger zouden kunnen worden. Pas als dat is bereikt, kunnen we met



recht spreken van een humane samenleving."

Zal het Humanistisch Verbond nog wel 'humanistisch' zijn als het de verschillen tussen mensen in zijn visie verwerkt. "Ik zou niet weten waarom niet. En nu ga ik typisch het antwoord van een historicus geven: alles is aan veranderingen onderhevig, dus ook wat we verstaan onder humanisme. Wat mij betreft is iets humanistisch als het voortbouwt op de humanistische traditie. Serieuze aandacht voor verschillen zou voor het Humanistisch Verbond zelfs een manier zijn om de eigen beginselverklaring serieus te nemen. Humanisten streven toch naar vrijheid, naar een humane samenleving, naar medemenselijkheid en gerechtigheid? Nu, daar mankeert nog heel veel aan, zou ik zeggen. Zeker als je de maatschappij uit gaat splitsen naar de positie van mannen en vrouwen, zie je goed dat we nog helemaal geen rechtvaardige samenleving hebben. Dus aandacht voor sekseverschillen zou je even goed een verdere ontwikkeling van het humanisme kunnen noemen."

"Het staat voor mij vast dat er binnen de humanistische beweging wat moet gebeuren. Het humanisme heeft grote

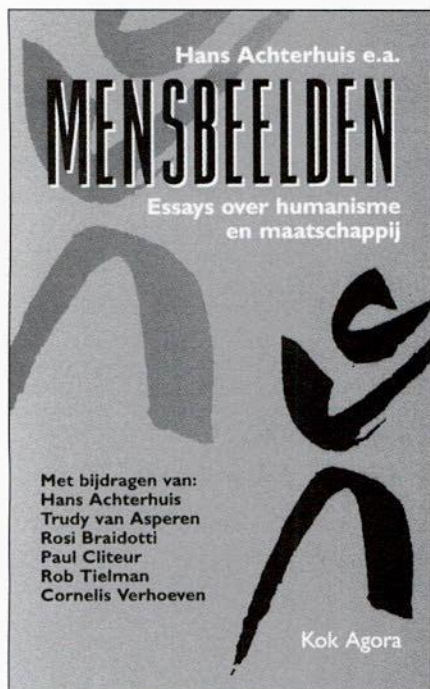
moeite om zijn plaats te bepalen sinds de ontzuiling van de jaren zestig. De grote motor, verzet tegen de structurering van de maatschappij volgens religieuze scheidslijnen, is immers weggevallen. Wil het humanisme relevant blijven, dan zal het zich moeten heroriënteren, dan zullen er andere accenten moeten komen. Persoonlijk denk ik dat erkenning van de cruciale verschillen tussen mensen een voorwaarde is voor het overleven van het humanisme. Anders raakt de beweging versteend."

Dat zou Ulla Jansz betreuren, want volgens haar moet er een plek zijn waar wordt nagedacht over wat we eigenlijk verstaan onder een humane samenleving. Ulla Jansz: "Het paarse kabinet heeft dan wel geen christelijke signatuur, maar het gevoerde beleid is nog steeds akelig technocratisch. Het gaat alsmaar over prijskaartjes en de markt, en niet over welk type samenleving we wensen. Ik geloof dat er grote behoefte is aan een debat over bredere politieke onderwerpen. Humanisten zouden het voortouw kunnen nemen. Want waarom zou het Humanistisch Verbond niet de plek kunnen zijn waar die discussie wordt gevoerd?" ●

**Humanisten vinden
dat ongelijkheid
niet móet bestaan
en sluiten er
vervolgens hun
ogen voor**



Socrates-lezingen gebundeld



Bij uitgeverij Kok/Agora is onlangs verschenen 'Mensbeelden; essays over humanisme en maatschappij'. In deze bundel zijn de Socrateslezingen van de afgelopen vijf jaar opgenomen. Met bijdragen van Rob Tielman (Humanisme onder kritiek), Trudy van Asperen (De mythe van het onbegrensde zelf), Hans Achterhuis (Mensbeeld en Techniek) en Rosi Braidotti (De weg van de nomade). Ook de Socrateslezing die Cornelis Verhoeven hield op 6 december (De werken van barmhartigheid) is opgenomen. Speciaal voor deze uitgave schreef Paul Cliteur, voorzitter van het Humanistisch Verbond, een kritisch nawoord.

Het boek kost in de winkel f 29,90. Lezers van de Humanist kunnen het met speciale korting bestellen door f 25,- over te maken op giro 582293 ten name van Stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van 'Mensbeelden'. U krijgt het boek dan zo snel mogelijk thuis gestuurd.

HOM-Nieuwsbrief: 'Grenzen overschreden'

De HOM-Nieuwsbrief is dit keer een special op het thema 'Grenzeloos Overschreden', waarin verschillende artikelen ingaan op de gevolgen voor mensen van conflictsituaties in de wereld. Het tijdschrift wordt geopend met een duidelijke stellingname van HOM-voorzitter Maarten van Traa over het vluchtelingenvraagstuk in Nederland. Verder een analyse van de opzet van het Joegoslavië-tribunaal, met name gericht op de positie van vrouwen als slachtoffer/overlevende/getuige van mensenrechtenschendingen die het gevolg zijn van seksueel geweld. HOM-medewerkster Winde Evenhuis pleit voor meer gerichte opvang voor deze vrouwen.

Ook in dit nummer een uitgebreid interview met de clandestien gekozen president van het voormalige Joegoslavische gebied Kosova, dat in toenemende mate door een Servische politionele en culturele overmacht onder de duim wordt gehouden. Ellen Verwiël doet verslag van een workshop tijdens de NGO-bijeenkomst ter voorbereiding van de VN-Wereldvrouwenconferentie (in Wenen in oktober 1994).

De HOM-Nieuwsbrief wordt uitgegeven door het Humanistisch Overleg Mensenrechten en verschijnt twee maal per jaar.

Losse nummers f 3,50 excl. porto.

Inlichtingen: HOM, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-392134/392100.

Novib neemt u mee naar Afrika

Om Afrika te bezoeken hoeft u dit jaar geen dure vliegreis te boeken. Vanaf februari tot en met september reist Afrika namelijk door Nederland. Novib heeft, in samenwerking met Stichting Doen van de Nationale Postcode Loterij, een groot, geheimzinnig gebouw gemaakt.

In dit gebouw, dat gratis is te bezoeken, is een specta-

culaire show opgebouwd. In slechts 7 minuten ontdekt u het dagelijks leven in Afrika. U maakt een dag mee uit het leven van een Afrikaanse vrouw. Met letterlijk al uw zintuigen ervaart u haar belevenissen. U ervaart dat de werkdag van deze Afrikaanse vrouw lang en zwaar is. Maar u ziet ook dat zij met veel kracht en creativiteit een goed inkomen verdient voor haarzelf en haar kinderen.

Een ervaring om niet te missen. De gratis voorstelling 'INTO AFRICA' staat van donderdag 16 t/m zaterdag 18 februari in Nijmegen op het Plein 1944. Vervolgens in Amsterdam, zondag 5 t/m woensdag 8 maart. Daarna is 'INTO AFRICA' nog te bezoeken op het Festival Mundial (Tilburg), in Burgers Bush en Safari-park Beekse Bergen. Wilt u precies weten wanneer en waar, bel dan met Novib-klantenservice: 070-3421777.



HIVOS TRIODOS FONDS: SPAREN IN HET NOORDEN, LENEN AAN HET ZUIDEN

De ontwikkelingsorganisaties HIVOS en Triodos Bank hebben de Stichting HIVOS Triodos Fonds opgericht. Deze stichting verstrekt leningen en garanties aan kleinschalige bedrijven en coöperaties in ontwikkelingslanden. Met de oprichting is het Noord-Zuid Plan van HIVOS en Triodos Bank definitief rond.

Kern van het Noord-Zuid Plan is een andere manier van ontwikkelingssamenwerking: sparen in het Noorden, lenen aan het Zuiden. Via een speciale spaarrekening bij Trio-

dos Bank, de Noord-Zuid Spaarrekening, worden spaarders in het Noorden betrokken bij economische ontwikkeling in het Zuiden. Op basis van het totaal aan ingelegde spaargelden geeft Triodos Bank kredietfaciliteiten aan de nieuwe stichting, die daarmee leningen en garanties verstrekt aan projecten die een redelijk bedrijfseconomisch perspectief bieden, maar die geen toegang hebben tot de reguliere kredietverlening. Deze projecten worden uitgevoerd door part-

nerorganisaties van het HIVOS. In het Noord-Zuid Plan ligt zo een effectieve combinatie besloten van bancaire expertise en kennis van ontwikkelingswerk. De Noord-Zuid Spaarrekening is sinds haar introductie eerder dit jaar een succes gebleken: inmiddels is voor bijna drie miljoen gulden aan spaargelden ingelegd.

Aan de gekozen vorm van kredietverlening (bij voorkeur in lokale valuta) zijn onvermijdelijk risico's verbonden. de ervaring die HIVOS tot nu

toe opdeed met zijn Leningenfonds leert dat 10% tot 15% jaarlijks afgeboekt moet worden. Daarom werkt het HIVOS Triodos Fonds met borgstellingen. Spaarders kunnen middels een Noord-Zuid Borgstelling participeren in de risico's die het Fonds met zijn financieringen in het Zuiden welbewust loopt. Het streven is om langs deze weg tenminste 10% van het risico te laten dragen door particulieren. HIVOS staat borg voor maximaal 90% van het totaal benodigde bedrag.

(Vervolg van pag 5)

schap leverde een variant op het bestuursvoorstel op. Het begon er mee, dat iemand die zich als HV-lid aanmeldt géén lid is van een plaatselijke afdeling, tenzij hij of zij te kennen geeft dit toch op prijs te stellen. En het eindigde er mee, dat iemand wél lid is van een plaatselijke afdeling, tenzij... Procedureel moet dit nog verder worden uitgewerkt. De afgevaardigden beklemtoonden hiermee voor de tweede keer dat ze een wezenlijk aandeel in de beleidsuitvoering wensen.

's Middags stond de vraag centraal of de mens van nature religieus is. Als verdediger van dit standpunt trad Meerten ter Borg, godsdienstsocioloog aan de Rijksuniversiteit Leiden, in het strijdperk. Mensen beschikken volgens hem over verbeeldingskracht en relativiseringsvermogen om de kleinheid en eindigheid van hun bestaan een zinvolle betekenis te geven. Je kunt dat religiositeit noemen, in welke vorm dan ook. Zijn opponent was Henk Vos, ethicus aan dezelfde universiteit. Deze toonde zich wars van elke poging om zingeving te verwisselen met religiositeit. De zaal en het forum voelden meer voor het standpunt van Henk Vos dan voor dat van Meerten ter Borg. Maar met nuances. De discussie verzandde enigszins in een definitiekwestie: wat verstaan we nou eigenlijk onder religiositeit? Mogen we het ook verwondering of inspiratie noemen? (E.S.)

Wie uitvoerig kennis wil nemen van de middagdiscussie, kan het verslag bestellen door f 3,50 over te maken op postgiro 58 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van 'Is de mens religieus?'.

Harrie Jekkers signeert cd's



Foto: Hes van Huizen

Donderdag 1 december vorig jaar kwam cabaretier Harrie Jekkers langs bij de redactie van de Humanist om 25 dubbel-cd's te signeren met daarop de teksten en liedjes van zijn laatste programma 'Met een goudvis aan zee'. Deze 25 cd's werden verloot onder de lezers die de redactie een kaartje stuurden. Maar liefst 1015 lezers lieten ons weten dat ze graag in aanmerking wilden komen voor zo'n speciale cd van Harrie Jekkers. De volgende 25 waren de gelukkigen, zij hebben inmiddels de cd in de bus gekregen.

Alle inzenders hartelijk dank, de winnaars gefeliciteerd!

Harold Hesselink, Leeuwarden
Trudy van Iperen, Numansdorp
H. Plooier, Zaandam
F. van Gennep, Swifterbant
K.J. Blom, Rijswijk
H.G. Kreuning, Zaltbommel
Martine van Vliet, Voorburg
W.M. Brul, Uithoorn
Mevr. A. Staal, Wijchen
J. Sanders, Aartswood
Caroline van Hoek, Tilburg
Petra L. de Soet, Lelystad
G. Kroese, Hardegarijp

Maike Visser, Didam
Peter ven Elleke Brouwers-Koolen, Hoogerheide
B. Schilder de Gier, Epe
Loetitia van Vree, Arnhem
Henk Langenhuijsen, Rosmalen
M. Verhulst, Haarlem
Mevr. D. van Elten, Breugel
R.W. Feenstra, Geldrop
G.H. Groen-de Hoo, Dordrecht
K. Bijlenga, Utrecht
Loes Winkler, Nuenen
A. Wiertz, Amsterdam

Hans Achterhuis en Fons Elders in debat



Hans Achterhuis

Op dinsdag 21 februari zullen Hans Achterhuis en Fons Elders met elkaar in debat gaan. Aanleiding is een recensie die Hans Achterhuis voor de Humanist van mei vorig jaar schreef over het nieuwe handboek 'Humanisme. Theorie en praktijk' (onder redactie van Paul Cliteur en Douwe van Houten). Hans Achterhuis oordeelde in het algemeen positief over het boek. Alleen de bijdrage van Fons Elders had hij 'met gekromde tenen' gelezen.

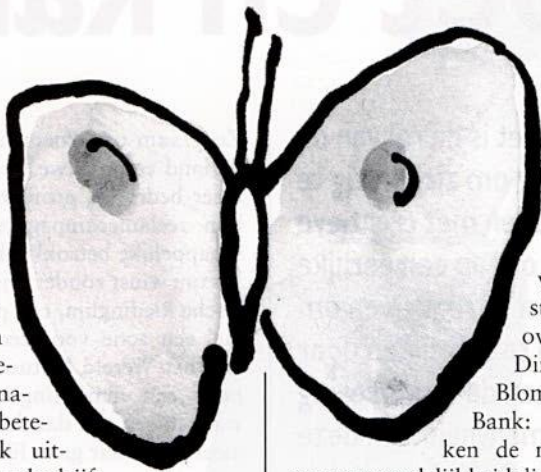
De reactie van Fons Elders bleef niet lang uit. In een ingezonden brief in de Humanist van september verdenkt hij Hans Achterhuis er van dat die 'gekromde tenen' vooral hebben te maken met de kritiek die Fons Elders heeft op de postulaten van Jaap van Praag, op Foucault's maoïsme en op het postmodernisme. Fons Elders in de ingezonden brief: 'Er wordt veel overhoop gehaald in mijn tekst, meer dan menig humanist lief is. Het humanisme ondergaat een striptease'.

Hans Achterhuis reageerde weer in het volgende nummer van de Humanist (november). In een ingezonden brief toont hij zich verbaasd over de 'totaal nieuwe' verwijten die hij voor de voeten krijgt geworpen. Reden voor hem om Fons Elders tot een openbaar debat uit te dagen. Pico, de studentenorganisatie van de Universiteit voor Humanistiek, organiseert dit debat op dinsdag 21 februari. Plaats is de Universiteit voor Humanistiek, Drift 6 in Utrecht. De zaal is open om 13.30 uur, het debat begint om 13.00 uur. Gespreksleider is Henk Manschot. Toegang is gratis. Voor verdere informatie en voor toezending van de relevante teksten: Universiteit voor Humanistiek, tel. 030-390100.



Fons Elders

de Derde Wereld. Deze zorgzame ondernemingen bekommeren zich daadwerkelijk om wat hun onderneming voor mens, natuur en milieu betekent, het is ook uitgangspunt van hun bedrijfsmatig handelen.



en bij het minste of geringste dat je niet waarmaakt een storm van protest over je heen krijgt. Directeur Peter Blom van de Triodos Bank: "Wij benadrukken de maatschappelijke verantwoordelijkheid die wij als bank ne-

De bedrijven willen elkaar ondersteunen om dit ideaal ook daadwerkelijk uit te dragen.

Natuurlijk brengt niet elk bedrijf dat zich onder de noemer 'zorgzame onderneming' schaart, dit ideaal op dezelfde manier in praktijk. Het ene bedrijf legt meer de nadruk op het milieu en duurzaam produceren, terwijl het andere zich meer richt op het ondersteunen van sociale

Het meest bekende en in het oog springende voorbeeld is wel The Body Shop. Deze winkelketen in huid- en haarverzorgingsprodukten streeft er niet alleen naar om de belasting van het bedrijf op het milieu te verminderen en om eerlijk zaken te doen met de Derde Wereld, maar gebruikt haar winkels ook als een communicatiemiddel bij het streven naar een leefbaarder wereld. Ze geven weliswaar geen cent uit aan reclame, maar in hun folders en etalages worden de campagnes (onder andere over bedreigde diersoorten en voor behoud van het regenwoud) breed uitgemeten. De medewerkers mogen zich in werktijd voor deze campagnes inzetten - maar ook voor andere maatschappelijk relevante projecten zoals taalcursussen aan vluchtelingen.

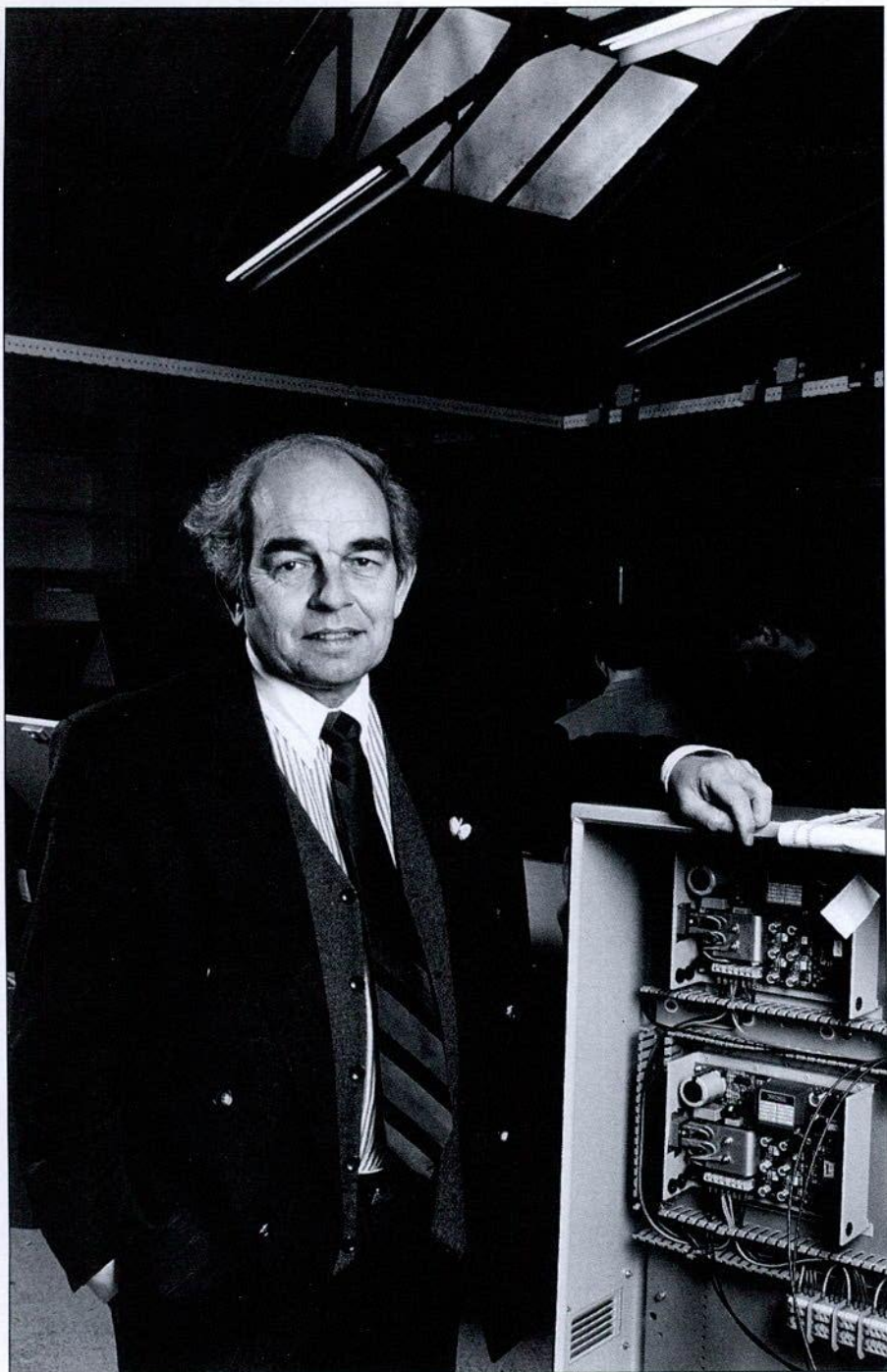
Profileert The Body Shop zich sterk op haar inzet voor een leefbaarder wereld, veel andere *caring companies* doen dit liever 'low-profile'. Ofwel omdat ze het vanzelfsprekend vinden en niet iets om zich over op de borst te kloppen. Ofwel omdat, als je dit met veel tam-tam naar buiten brengt, het risico groot is dat je voortdurend op je vingers gekeken wordt

Bedrijven streven naar een economie die rekening houdt met mens, milieu en dier

men wel, maar doen dit zeker niet op een ludieke manier. Een bank moet nu eenmaal soliditeit uitstralen. Maar we willen ook niet te veel verwachtingen wekken. Als mensen bij ons komen, zijn ze vaak verrast dat we zoveel meer doen aan het milieu en sociale projecten dan ze verwachten. Dat geeft mij minstens zo'n rustig gevoel."

Peter Blom is één van de initiatiefnemers tot het onlangs, naar Amerikaans voorbeeld, opgerichte Social Venture Network Europe (SVNE). Het SVNE wil zich wereldwijd inzetten voor maatschappelijke veranderingen en voor de sociale en ecologische gevolgen van het ondernemen. Het telt momenteel 130 Europese bedrijven, waarvan 25 Nederlandse (onder andere Van Melle, Esprit, Dr. Van der Hoog Cosmetics en Vermogensplanning NBI). De aangesloten bedrijven streven, kortweg gezegd, naar een economie die rekening houdt met mens, milieu en dier.

projecten of goede doelen. En een derde bedrijf geeft actief vorm aan een andere wijze van samenwerken en beslissen binnen het bedrijf. Wat alle echter gemeen hebben, is het gevoel dat het anders moet én kan. Dat het streven naar meer van hetzelfde (méér winst, méér technologische vernieuwingen en méér economische groei) een doodlopende weg is. Of zoals Gerda Voorbij, tot voor kort voorzitter van de Voorbij Groep Wilnis, het onlangs zei: "Bedrijven en organisaties lijken steeds vaker tot zuiver materiële belangengemeenschappen gereduceerd. Waar het hen aan ontbreekt, is bezieling en verantwoordelijkheid nemen voor het grotere geheel." Zij is van mening - en velen met haar - dat het bedrijfsleven zich niet meer afzijdig kan houden van de grote maatschappelijke problemen die zich in onze tijd voordoen. Bedrijven moeten het voortouw nemen. In plaats van de nadruk eenzijdig te leggen op winst en ma-



Het bedrijfsleven kan zich niet meer afzijdig houden van de grote maatschappelijke problemen. Het leveren van welzijn zou weer tot de kern van het ondernemen moeten gaan behoren.

Gerard Endenburg

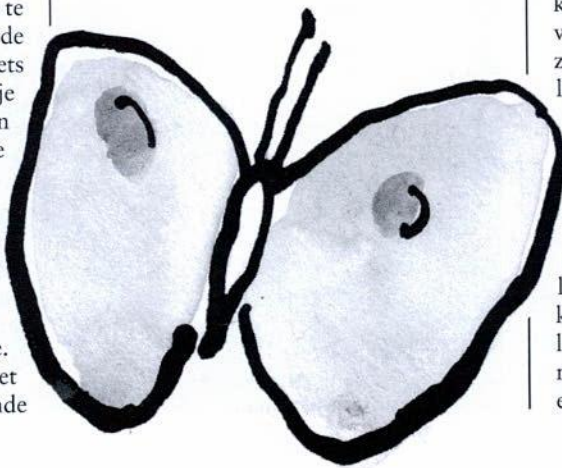
teriële welvaart, zou het leveren van welzijn weer tot de kern van het ondernemen moeten gaan behoren.

Daarmee is echter niet gezegd dat winst voor de sociaal verantwoorde ondernemer taboe is. Want voor een gezonde onderneming is winst noodzakelijk, niet alleen om de continuïteit van het bedrijf te garanderen, maar ook omdat deze de middelen geeft om op het sociale vlak iets te kunnen doen. De vraag is echter of je als bedrijf ook niet tevreden kunt zijn met een iets minder hoge winst. Of je een gedeelte van de winst niet kunt reserveren voor een duurzame, minder vervuilende produktiewijze, of ervoor kunt kiezen om alle winst boven een bepaald percentage in projecten te steken die de maatschappij wat opleveren. Sommige bedrijven doen beide. Zo kiest het modebedrijf Esprit er niet alleen voor om minder milieubelastende

grondstoffen te gebruiken, (zoals natuurlijk gekleurde wol, ongebleekt katoen, kringloopstoffen en geen gegalvaniseerde metalen delen zoals knopen en ritsen) maar het ondersteunt ook bedreigde ambachtslieden in andere werelddelen. Esprit laat bijvoorbeeld vrouwen in Ap-

palachië met de hand truien breien en het werkt samen met 'Silk for life', een organisatie die Colombiaanse coca-boeren aanspoort om zijde te cultiveren.

Uiteraard vereist deze andere manier van ondernemen ook een omslag in het denken van de ondernemer en de werknemers van het bedrijf. De zorgzame ondernemer zal niet langer gericht moeten zijn op het louter beheersen of managen, maar zal moeten leren luisteren naar wat zijn medewerkers, van hoog tot laag, te zeggen hebben. Hij zal hen de mogelijkheid moeten bieden om hun creativiteit, betrokkenheid en intelligentie in te brengen en hier zelf de verantwoordelijkheid voor te dragen. Om dit te bereiken zal de ondernemer of manager niet alleen meer kunnen bogen op zijn traditionele instrumentarium van kennis, macht en technische vaardigheden, maar zal hij



MEXX: Er is een hoop leed op de werkvloer, maar probeer er iets aan te doen

Bij Mexx Nederland BV (40 werknemers) zijn de mensen de belangrijkste factor in het bedrijf. "Alles wat wij doen is gemakkelijk door anderen na te maken of te kopiëren", zegt Manon Lijftogt, promotion manager bij het Houtense modebedrijf, "alleen de mensen die er werken niet. Die maken het bedrijf. Wij willen voor hen dan ook een zo prettig mogelijke werkomgeving creëren, zodat zij elke morgen met plezier naar hun werk gaan." Om dat te bereiken, krijgen de medewerkers - over personeel spreekt men niet bij Mexx - niet alleen inspraak bij allerlei zaken die voor het bedrijf van belang zijn, maar wordt ook gestimuleerd dat ze voldoende uitdaging in hun werk blijven houden. Zo moet vrijwel iedere medewerker in de hele organisatie inzetbaar zijn.

Manon Lijftogt: "Wij werken niet zozeer met specialisten, maar met generalisten. Dat wil zeggen dat mensen zo'n beetje van alle facetten van het bedrijf op de hoogte moeten zijn, zodat ze vandaag de ene functie kunnen uitoefenen en morgen de andere." De enige uitzondering zijn de ontwerpers, omdat zij heel specifiek werk doen. Medewerkers worden aangemoedigd om hun kennis over de diverse aspecten van de bedrijfsvoering zoveel mogelijk te vergroten, zodat het werken bij Mexx voor hen een continu leerproces is. Het initiatief hiertoe moet het liefst van de mensen zelf komen, al biedt het bedrijf wel de nodige faciliteiten. Zo worden er regelmatig trainingen georganiseerd over bedrijfskundige zaken als *visual merchandising* en *marketing*, maar ook over meer persoonlijke onderwerpen als 'hoe ga je met elkaar om' en 'hoe kun je meer service verlenen?'. Manon Lijftogt: "Ellebogenwerk is hier uit den boze. Mensen moeten niet ten koste van een ander willen scoren of carrière maken. We willen dat iedereen lekker in z'n vel zit en elkaar gelijkwaardig behandelt. Want als iedereen goed functioneert, functioneert het bedrijf goed."

Iedereen moet zich in het bedrijf kunnen ontplooiën, waardoor het dus kan voorkomen dat medewerkers die als directiesecretaresse of koffiejuffrouw zijn begonnen, nu de verantwoordelijkheid voor een hele afdeling hebben. Ook kan iedereen, van kok tot directeur, meebeslissen over de strategie die Mexx

Nederland in de toekomst gaat volgen. Hiervoor gaan alle medewerkers elk jaar voor kerst twee dagen bij elkaar zitten. Dan wordt gezamenlijk bepaald waar ze als bedrijf over drie jaar willen zijn. Manon Lijftogt: "Dat zijn inspannende dagen met veel workshops, waarin hard wordt gewerkt. Iedereen kan zich uitspreken over bepaalde problemen die

zich voordoen, waarna er gezamenlijk naar een oplossing wordt gezocht. Behalve dat zo'n gezamenlijke beslissing de motivatie en betrokkenheid van alle werknemers vergroot, is het voordeel dat je er elkaar later altijd op kunt aanspreken." Maar ook op andere dagen kunnen de medewerkers van Mexx hun stem laten

Manon Lijftogt: We vinden het de normaalste zaak van de wereld dat je als bedrijf je steentje aan de maatschappij bijdraagt



horen. Er worden regelmatig memo's verspreid waarin medewerkers wordt gevraagd om hun ideeën over het een of ander te spuien. En, voorzover haalbaar, worden die ook uitgevoerd. Op het gebied van afvalscheiding en milieuvriendelijkheid heeft dit al tot de nodige veranderingen geleid. Zo wordt het papier apart opgehaald en hergebruikt, is de tipp-ex vervangen door een milieuvriendelijker middel en staan er overal in het bedrijf milieudozen.

Ten aanzien van het milieu hanteren ze bij Mexx het motto 'we doen wat we kunnen'. "Want", zo zegt Manon Lijftogt, "het kan allemaal niet in één keer. We hebben wel een afdeling in huis die voortdurend op zoek is naar nieuwe, minder vervuilende produktiemethoden. Ook laten we waar mogelijk onderdelen van de collectie met gerecycled katoen weven. We willen dit echter niet te hard van de daken schreeuwen, want dan kan wat je niet doet gemakkelijk tegen je worden gebruikt. Dat zie je nu ook bij The Bodyshop gebeuren."

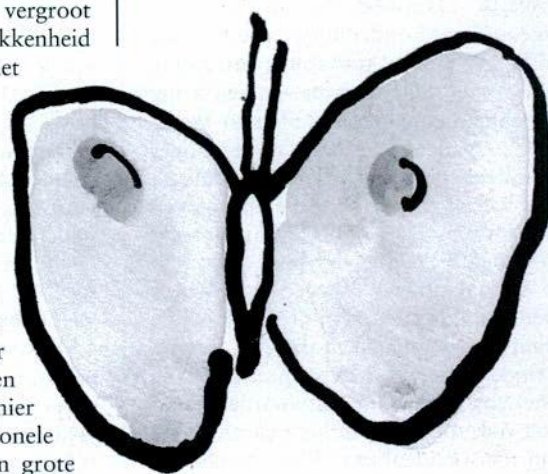
Zo zullen ze bij Mexx nooit publiciteit geven aan hun deelname aan sociale projecten of aan hun donaties aan goede doelen. "Anders wordt het te veel een marketing-instrument. En dat is niet onze bedoeling. We willen onszelf er ook niet voor op de borst kloppen. We vinden het de normaalste zaak van de wereld dat je als bedrijf je steentje aan de maatschappij bijdraagt." Deze houding heeft alles met de bedrijfsfilosofie van Mexx te maken, die simpel gezegd luidt: er is een hoop leed op de wereld, probeer er iets aan te doen. Begin hiermee bij jezelf en je eigen werkomgeving, maar vergeet ook je maatschappelijke omgeving niet. Manon Lijftogt: "Wat wij willen is positiviteit uitstralen. Dat communiceren we naar iedereen toe, naar onze eigen medewerkers, de klanten en leveranciers. Wij zien hen allemaal als partners. Die gebruik je niet om er op de korte termijn winst uit te slaan, maar je probeert er op de langere termijn echt mee samen te werken. Wij doen dit door goede afspraken te maken, door de leveranciers niet tot op de bodem uit te knippen, maar hen redelijke prijzen te betalen, en door de klanten niet met produkten te overladen. Snel het grote geld willen verdienen is in niemands belang. Ook niet in dat van het bedrijf."

ook eigenschappen moeten ontwikkelen als inlevingsvermogen, intuïtie, gevoeligheid voor zichzelf en anderen. Van de werknemers vereist het een grotere inzet. Zij zullen meer zelf het initiatief moeten nemen en vooral ondernemend in het bedrijf staan. Ook zullen zij minder gericht moeten zijn op scoren, maar leren om echt samen te werken, met respect voor ieders inbreng en vaardigheden. Dit vergroot niet alleen de motivatie en betrokkenheid van alle medewerkers, maar het mobiliseert ook een enorme hoeveelheid creativiteit. En die creativiteit is misschien wel het belangrijkste 'kapitaal' om de marktpositie van je bedrijf veilig te stellen.

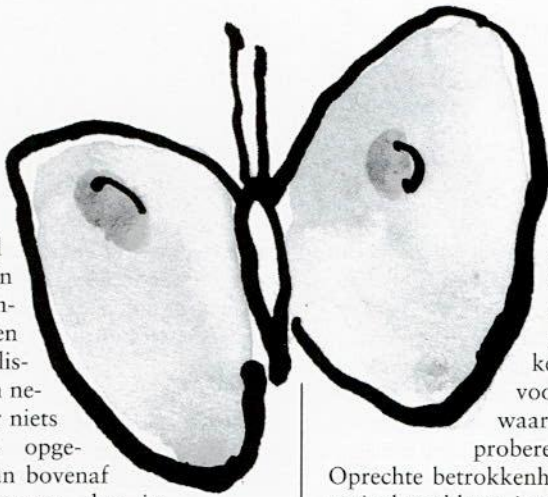
Gerard Endenburg, directeur van Endenburg Elektrotechniek te Rotterdam, is een ondernemer die al vanaf het begin van de jaren '70 bezig is met een andere manier van bedrijfsvoering. De traditionele machtsstructuur, waarbij er een grote ongelijkwaardigheid bestaat, met name tot uiting komend in de besluitvorming, was hem van meet af aan een doorn in het oog. "Die machtsstructuur is te veel op ontkenning gebaseerd - en ontkenning zie ik als de ultieme vorm van geweld. De traditionele houding van de leiding van een onderneming is vaak: 'kop houden, want er moet worden beslist' of: 'als je niet doet wat ik zeg, dan zorg ik ervoor dat je die promotie niet maakt'. Daarmee creëer je voortdurend een win-verliessituatie, waardoor werknemers niet meer met hun ideeën en kwaliteiten durven te komen. Je onderdrukt er alle creativiteit mee. Het is dan ook niet vreemd dat de

bedrijven met zo'n machtsstructuur vastlopen in verstarring en bureaucratie en dat ze niet voldoende kunnen inspelen op alle veranderingen waar deze tijd om vraagt."

Gerard Endenburg voerde een gelijkwaardige manier van besluitvorming in waarbij alles ingebracht en besproken



kan worden*. Een beleidsbesluit kan pas worden genomen als niemand daar een overwegend en beargumenteerd bezwaar tegen heeft. Deze besluitvorming vindt plaats in zogenaamde 'kringen', ongeveer gelijk aan afdelingen die een gemeenschappelijk belang hebben. Zijn bedrijf met 120 werknemers telt zes van deze kringen. Daar boven staan de bedrijfskring en de topkring, waarin het vroegere commissariaat, de directie en twee afgevaardigden van elke kring zitten. Omdat de kringen de gevolgen van de besluiten die ze nemen aan den lijve ondervinden, ontstaat er vanzelf een groot sturend en



corrigerend vermogen. En omdat de kringen bovendien autonoom beslissingen kunnen nemen, wordt er niets aan anderen opgedrongen of van bovenaf opgelegd. Daarmee doe je volgens Gerard Endenburg pas echt recht aan de inbreng en autonomie van iedere medewerker. "De mensen van een kring kunnen gezamenlijk besluiten in welke zaken ze willen investeren, of ze minder vervuilende materialen willen gebruiken, of ze wel of niet willen leveren aan een kerncentrale. En ook of ze bijvoorbeeld een bepaald bedrag van hun winst aan een sociaal project of goed doel willen schenken. Wel moeten ze hiervoor zelf de verantwoordelijkheid dragen, ze moeten de organisatie ervan zelf opzetten." Die grote mate van verantwoordelijkheid komt ook tot uiting in het beloningssysteem bij Endenburg Elektrotechniek. Naast een gegarandeerd deel, dat gelijk is aan de CAO, bestaat het salaris uit een variabel stuk, dat afhankelijk is van de eigen inzet. Ook de winst wordt volgens een bepaalde verdeelsleutel aan iedereen uitgedeeld. Dus zowel aan de arbeidlevende medewerkers als aan de kapitaalverschaffers en de topkring.

Gerard Endenburg koos voor zo'n andere manier van bedrijfsvoering omdat hij in een heel idealistische omgeving is opgegroeid. "Gelijkheid, respect voor de ander en het gezamenlijk aan een leefwereld bouwen, zijn mij van jongsaf aan meegegeven. Ik wilde die idealen niet lan-

ger via pamfletten of vaandels uitdragen, maar het in de praktijk waarmaken. Het bedrijf is voor mij de keuken waarin ik het kan uitproberen."

Oprechte betrokkenheid bij een bepaald sociaal probleem is voor meer ondernemers of managers de drijfveer geweest om verder te kijken dan hun bedrijfsneus lang is. Ook Peter Blom is ervan overtuigd dat veel sociaal verantwoorde ondernemingen zijn ontstaan, omdat één persoon echt vanuit z'n idealisme of hart voor een eerlijke, principiële manier van ondernemen wilde gaan staan. "Met name in Amerika zijn veel hippies uit de jaren '60 goede ondernemers geworden. Zij hebben laten zien dat succes en zakelijkheid prima te combineren zijn met principes en idealen." En misschien is de grootste kracht van de zorgzame ondernemer wel gelegen in het authentiek en volgens z'n persoonlijke waarden en principes in het leven willen staan. Die ondernemer wil daar wel een veer voor laten. Nu de consument nog. Want voor principes en schone, eerlijke producten zal hij ook wat meer moeten willen betalen! ●

* Gerard Endenburg noemt deze andere manier van besluitvorming 'sociocratie'. Hij is daar inmiddels ook op gepromoveerd. In Rotterdam leidt hij het Socio-cratisch Centrum. Mensen die in de sociocratische methode geïnteresseerd zijn, kunnen daar voor informatie en cursussen terecht, tel. 010-4528264.

De Triodos Bank in Zeist nodigt mensen uit om te sparen voor mens en milieu, een duurzame toekomst, goede doelen en met perspectieven voor landen in ontwikkeling. Daarvoor heeft de bank verschillende spaarvormen ontwikkeld. Zoals - in samenwerking met HIVOS, het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking - de Noord-Zuid Spaarrekening, waarbij het spaargeld wordt ingezet voor leningen aan kleinschalige bedrijven en coöperaties in de ontwikkelingslanden. Maar de bank is ook actief betrokken bij de biologische landbouw, zonne- en windenergie en sociaal vernieuwende projecten in Nederland. Zo heeft de bank een hand gehad in 40% van alle windenergie die in ons land wordt opgewekt.

De Triodos Bank gebruikt 60 tot 70% van het ingelegde spaargeld om kredieten te verstrekken aan projecten en ondernemingen die het milieu niet belasten en die een meerwaarde voor de samenleving hebben. De rest wordt op de geldmarkt belegd. Directeur Peter Blom: "Dat moet wel, want een bank moet te allen tijde voldoende geld in kas hebben om de opname van spaargelden zeker te stellen."

Waarom de bank deze keuze heeft gemaakt? Peter Blom: "Ik vind het een vorm van modern burgerschap. Als onderneming kun je zakelijkheid en betrokkenheid bij de samenleving prima combineren. Al vanaf de start in 1980 hebben wij gezegd dat het ons niet gaat om zo winstgevend mogelijk te zijn of om onze spaarders een zo hoog mogelijke rente te bieden, maar dat we gezonde ondernemingen willen ondersteunen waarbij de samenleving iets te winnen heeft. We zijn steeds op zoek naar het altruïsme in een bedrijf. Daarbij leggen we overigens wel strenge selectiecriteria aan. Het moeten goed doordachte en levensvatbare ondernemingen zijn, want we doen niet aan liefdadigheid."

Dat goed zaken doen en het ideële samen kunnen gaan, is voor de bank ook een levensvatbare formule gebleken, want de Triodos Bank telt inmiddels 30 medewerkers, heeft een filiaal in België (met 6 medewerkers) en plannen om een filiaal in Engeland te openen. Peter Blom: "Er zijn genoeg spaarders voor te vinden. De laatste vier jaar zelfs in

Triodos Bank: Steeds op zoek naar het altruïsme in een bedrijf

toenemende mate. Volgens mij komt dat omdat steeds meer spaarders, klanten en kredietnemers minder op hun eigenbelang zijn gericht. Het gaat niet alleen meer om de kwantiteit, maar ook om de kwaliteit. Dat geldt ook ten aanzien van de winst. Mensen vinden het belangrijk om te weten hoe die winst tot stand komt. Als je die door uitbuiting hebt verkregen, voelt die winst niet zo lekker aan." Dat zaken doen en principes elkaar niet hoeven te bijten, wordt volgens hem door steeds meer bedrijven erkend. "Werden wij in het

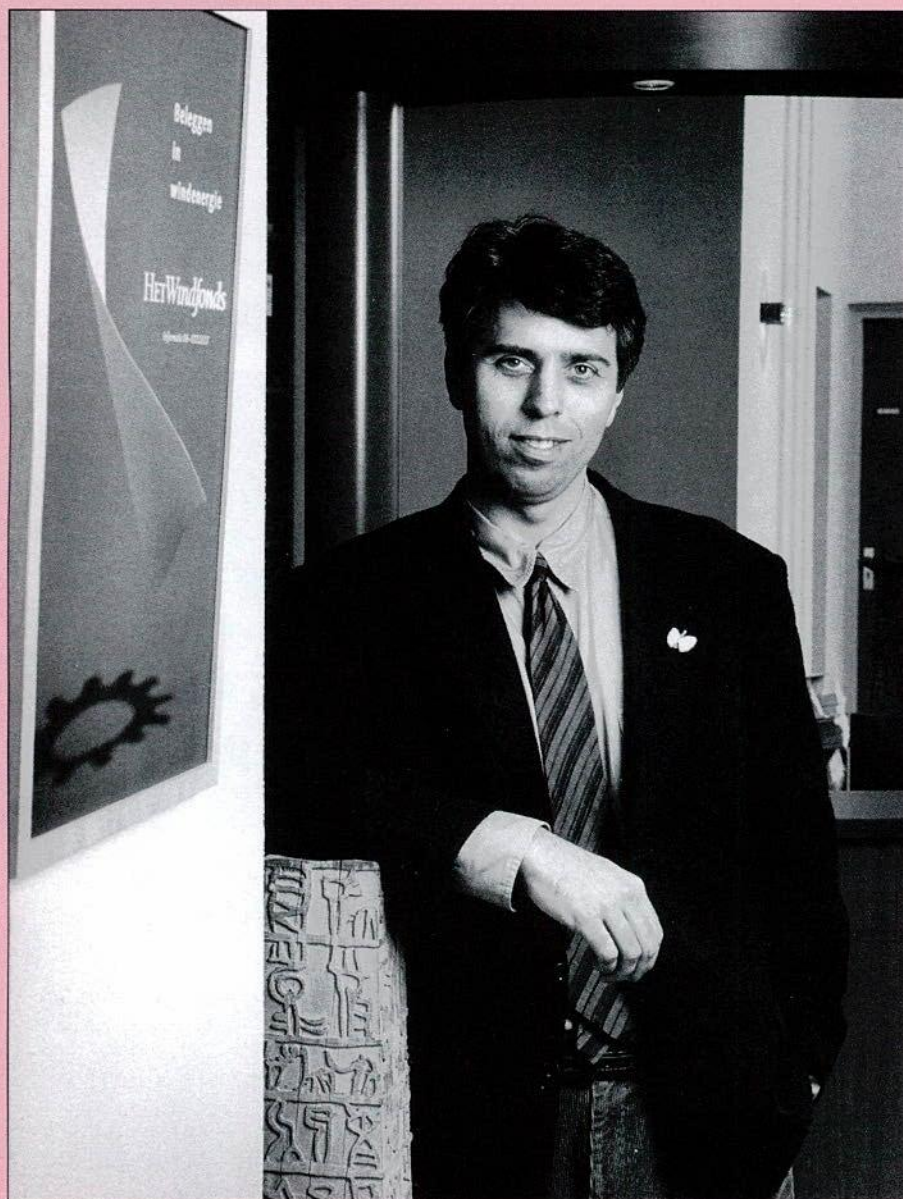
begin nog door de grote banken weggelachen, nu nemen ze ons serieus en willen ze in een project windenergie graag met ons samenwerken."

Het *practise what you preach* (doe wat je zegt), een belangrijk uitgangspunt van de zorgzame onderneming, probeert de Triodosbank niet alleen in haar externe activiteiten, maar ook binnenshuis in praktijk te brengen. Zo is het één jaar nieuwe gebouw geheel uit ecologische materialen opgetrokken en is er het maximale aan energiebesparende

maatregelen genomen. Peter Blom: "Ons uitgangspunt is: wat kan, dat doen we. Maar we zijn absoluut niet heilig. We karren allemaal nog wel in auto's rond, omdat we die voor ons werk nodig denken te hebben."

De Triodos Bank is een zogenaamde platte organisatie: er zijn twee directieleden, de rest is allemaal medewerker. Elke medewerker heeft z'n eigen verantwoordelijkheid en wordt gestimuleerd om ook op het beleidsmatige vlak actief te zijn. Zo zal iemand die de kredietverstrekking aan met name biologische landbouwbedrijven doet, vaak ook in verschillende commissies zitten die zich met biologische landbouw bezighouden. Dat een medewerker naar Tanzania gaat om een koffieproject te beoordelen of naar Hongarije om een biologisch landbouwbedrijf mee te helpen opzetten, is bij de Triodos Bank de gewoonste zaak van de wereld. Peter Blom: "Dat er maatschappelijk het een en ander op poten gezet of ontwikkeld wordt, vinden we niet alleen een zaak van de directie, maar ook van de medewerkers. Althans binnen bepaalde grenzen. We verwachten wel dat ze eerst de klus hier klaren, maar daarnaast geven we ze alle ruimte om buiten de deur zelf initiatieven te ontplooien." Redenen om dit aan te moedigen zijn dat mensen binnen de bank eigenlijk weinig carrière kunnen maken, maar ook dat carrière niet te veel een doel op zich mag worden. Het uitgangspunt is dat iedereen elkaar in zijn of haar functie respecteert en steunt. Men komt niet op elkaars terrein. Maar loopt iemand warm voor een of ander sociaal project, dan krijgt ie de ruimte om hier echt voor te gaan. Peter Blom: "En dat werkt heel positief. Iedereen, van secretariaatsmedewerker tot accountmanager, is absoluut gemotiveerd. Mensen werken regelmatig 's avonds door, omdat ze zo enthousiast zijn. Het aantal vrije dagen houden we ook niet bij, dat regelen de mensen zelf wel." Dat medewerkers ook buiten de deur actief kunnen zijn, komt volgens hem de bank zeer ten goede. "Er zoemt hier altijd van alles rond. Dat is niet alleen goed voor de sfeer, maar ook voor onze marktpositie, want je hoort van alles en komt met veel mensen en organisaties in contact. Wat dat betreft kan ik het elk bedrijf aanbevelen."

Peter Blom: Mensen vinden het belangrijk om te weten hoe de winst tot stand komt.



HET WERK WACHT DE ZON SCHIJNT

IK TWIJFEL

POSTBUS 1045
6801 BA ARNHEM

WAAR IS DE ZEE

Loesje

Het effect van Loesje op de mensen van het eerste uur

De eerste die bedacht dat je ook ergens vóór kunt zijn

Wie kent haar niet, Loesje, dat eigenwijze meisje dat muren en zuilen opvrolijkt met haar prikkelende en tot nadenken stemmende teksten? Inmiddels is de oerhollandse Loesje tien jaar en uitgegroeid tot een internationaal fenomeen, dat ook in Praag, Petersburg en Stockholm de mensen wakker probeert te schudden. Met Loesje gaat het goed. Onlangs werd haar nog de Machiavelliprijs toegekend, voor 'grensverleggende communicatie'. Maar hoe gaat het met de mensen die vanaf het eerste uur bij haar betrokken waren? Hoe heeft Loesje in hun leven ingegrepen?

Yoeke Nagel was één van hen en vroeg de 24 anderen die aan Loesje's geboortewieg hebben gestaan om terug te kijken op die roerige periode. Sommigen kijken om in verwondering, anderen zijn nu nog actief bij Loesje betrokken, weer anderen geven de Loesje-gedachte op een heel andere manier gestalte. Aan geen van hen is Loesje echter ongemerkt voorbijgegaan.

door Yoeke Nagel

We schrijven 1984, de tijd dat links eindelijk gelijk leek te krijgen. Kernenergie was toch niet de oplossing. Er waren duizenden mensen op de been gebracht tegen de kernwapens en Woensdrecht zou van de kruisraket bevrijd worden. De tijd van 'weg-met' en 'stop'-demonstraties was voorbij. Links kon even uitblazen. Maar de onvrede was er zo ingesleten dat deze toch een uitweg zocht. Als er niets meer was om tegen te zijn, wat dan?

In die dagen werd Loesje geboren. De eerste die bedacht dat je ook ergens vóór kunt zijn. Het vrolijke, pientere, verbaasde meisje, dat met haar pakkende teksten binnen een mum van tijd de harten veroverde van veel meer mensen dan actievoerend 'links' ooit had durven hopen. Knisperend verschijnt de voorjaarszon. Dat was andere koek. Loesje, die voor eens en altijd afrekende met de mismoe-digheid van betonnen muren, die op elk antwoord voortdurend een vraag had. Loesje, die meedeed aan de Tweede-Kamerverkiezingen in 1986, die mensen

vroeg een bijdrage te leveren in de vorm van een zak drop of een avondje plakken. Loesje, die als lijflied de tekst: 'Banaan, banaan, vooruit ertegenaan', brulde, die zowel tieners als vijftigers in extase bracht met haar grenzeloze optimisme over mens, wereld en wil. "Het donker is banger voor jou", zei ze. En: "Verander jezelf, begin bij de wereld."

Loesje was de affiches, de teksten, de boekjes die bij Bruna verschenen, het Banaan-lied. Maar natuurlijk was ze ook de 25 mensen die haar vormgaven, die de teksten bedachten en haar, hijgend van het gehuppel, probeerden bij te houden toen ze eenmaal haar naam gevestigd had als 'fenomeen dat over tuinhokjes springt.' Als iemand hen vroeg "Wat is Loesje nou eigenlijk?" dan schaterden ze optimistisch: "Jij!" Als iemand zei: "Wat wil die Loesje nou eigenlijk?" dan antwoordden ze met een bloedserieuze glimlach: "Nou, de wereld vastpakken en 'm een kwart slag draaien."

Loesje heeft al tien jaar lang haar doelen zo breed gesteld dat het problemen oplevert om het effect van haar noeste arbeid te meten. Wat misschien wel te meten is, is de uitwerking van Loesje op de mensen die het meest bij haar betrokken waren. Van welke invloed is dat affiche-meisje geweest op haar 25 ouders, voogden en pleegouders? Wat doen ze nu? En heeft dat nog iets met hun Loesje-verleden te maken?

Indertijd kwamen ze samen vanuit verschillende achtergronden: de Wereldwinkel, 'klassieke' linkse groeperingen als dienstweigeraars, krakers en anti-kern-energiebeweging en een flink aantal (14) was werkzaam in de 'linkse media'. De idee 'Loesje' lag niet ver af van wat die groep al deed: vooruitstrevende gedachten onder de mensen proberen te verspreiden, daardoor de onvrede met de huidige situatie aanwakkeren in de hoop dat daaruit breed gedragen volksactiviteiten zouden ontstaan die uiteindelijk zouden moeten leiden tot een betere verdeling van macht, geld en produktiemiddelen. Eh... revolutie, zeg maar. Geen unieke gedachte, maar Loesje werd wel een unieke vorm voor die gedachte.

Zeven van de 25 vormden indertijd de 'kerngroep' van Loesje, zij waren degenen die voornamelijk de 'theorie' ontwikkelden. Twee daarvan houden zich nu met andere zaken bezig (één met persoonlijke ontwikkeling in spirituele richting en één beroepsmatig met groepsprocessen en communicatie). Twee van hen zitten nu nog bij de club als actief lid, twee anderen zitten nog in het bestuur van de Stichting Vrienden van Loesje. Cas, de zevende, verdient het apart genoemd te worden: hij overleed in april 1988, midden in die eneroverende Loesje-tijd. Zijn dood had een onmiskenbare invloed op veel Loesje-mensen. Vijftien van de 25 waren destijds full-ti-

Wat de Loesje-theorie toevoegde, was vooral het besef dat je 'met vrolijkheid en optimisme meer bereikt dan met hardheid, geweld en sjaggerijng demonstreren'

me (zeg maar 60 uur per week) met Loesje bezig. Vergaderen, plakken, het land doorrijden om op bezoek te gaan bij de afdelingen, teksten bedenken, bediscussieren en lay-outen. De overige 10 besteedden weliswaar het grootste deel van hun tijd aan Loesje, maar hadden er nog andere activiteiten bij.

Van deze 25 zijn nu nog vijf mensen actief bij Loesje. Vier van hen verdienen daar ook (gedeeltelijk) een inkomen mee. Enkele mensen verlenen af en toe nog met plezier hand- en spandiensten aan hun oude liefde. Vijf mensen voelen daar echter niets meer voor.

Slechts 3 van de 25 vonden een baan bij een baas, waarvan eentje zelfs in een semi-overheidsfunctie. Opvallend veel mensen (8 van de 25) zijn zelfstandig ondernemer geworden en daarvan hebben er zelfs 7 een bedrijf dat zich bezig houdt met het verspreiden van ideeën, communicatie. De 14 resterende mensen hebben

heel uiteenlopende bezigheden: van vluchtelingenwerk tot kandidaat-notaris, van kunstenaar tot computerprogrammeur en van huisvrouw tot reisleider.

Zegt de variatie in beroepskeuze iets over de invloed van Loesje? Gerry Westhuis denkt van niet. Zij werkte lange tijd in een asielzoekerscentrum en vertrekt binnenkort voor drie jaar naar Botswana, als partner van een SNV-er. "Ik herken Loesje vooral in hoe ik de dingen doe, niet zozeer in wat ik doe."

Opvallend is wel dat relatief veel mensen niet bij een baas werken. Dat ligt zeker niet aan die bazen zelf: een 'Loesje-verleden' wordt vrijwel overal zeer gewaardeerd. Creativiteit, veelzijdigheid, een verfrissende kijk op de zaken en eigen inbreng zijn de kwaliteiten die door potentiele werkgevers direct worden geassocieerd bij een werknemer met een Loesje-achtergrond. Waarschijnlijk is het dan

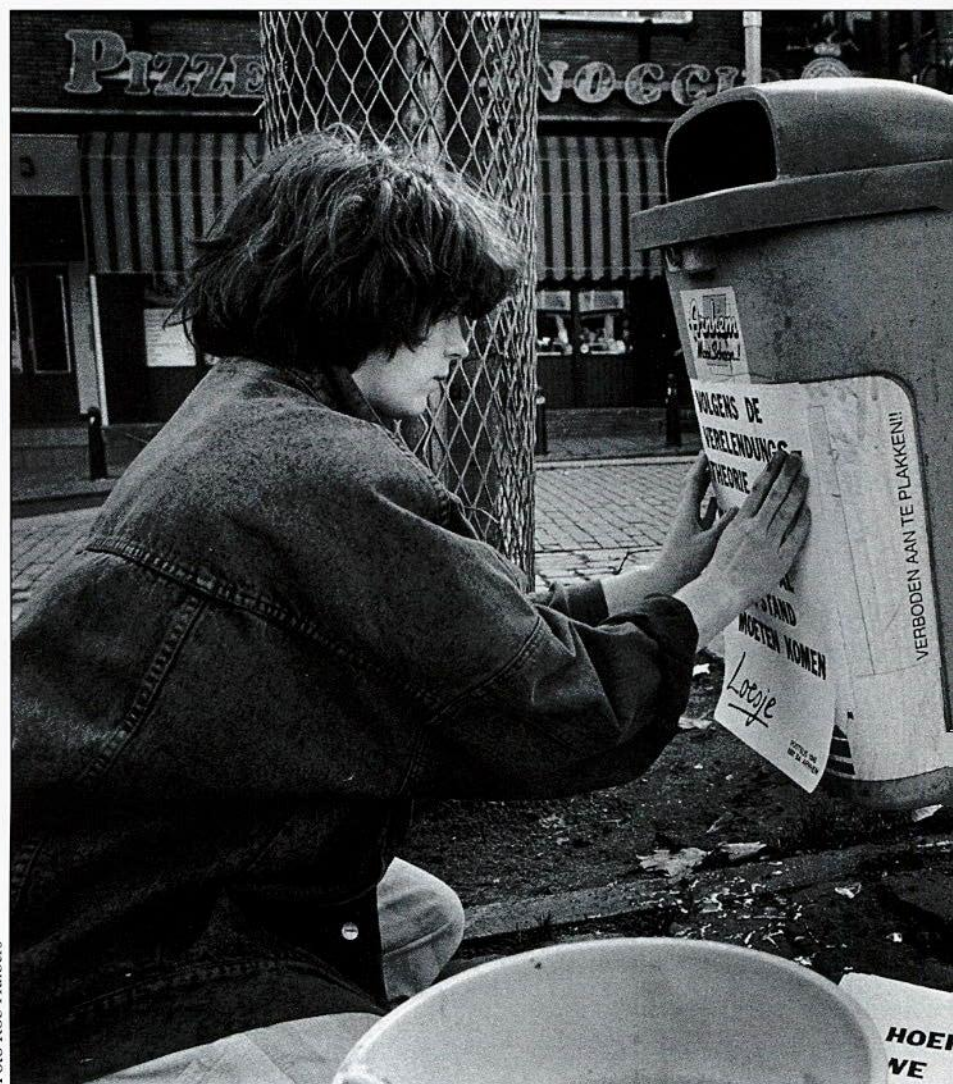


Foto Rob Huibers

ook meer de creatieveling zelf die het niet zo op werkgevers heeft. Het anti-autoritaire dat bij Loesje zo heerst kan daar debet aan zijn, maar ook de beklemming van het werken binnen een bestaande structuur, met een tijdrovend en de spontaneiteit remmend overlegsysteem, dat bij Loesje gelijk stond aan doodzonde: 'Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald', was een bijna maandelijks gehoorde strijdkreet, waarna de nog in opbouw zijnde eerdere organisatiestructuur weer compleet werd omgegooid.

Veertien van de toenmalig actieve Loesjes geven de wekelijkse scholingsavonden aan als de belangrijkste veranderende factor. Daar merkte de buitenwereld echter weinig van, want alle aandacht waar Loesje zich in mocht koesteren ging naar de affiches. Daardoor leek het alsof de teksten van Neerlands Buitenbehangster zomaar uit de lucht kwamen vallen. Nou, niet dus. Een unieke, zelf gemaakte, bruisende, maar zwaar te verwerken gedachtencocktail lag eraan ten grondslag. Samengesteld uit het mensbeeld van Erich Fromm, de maatschappij-analyse van Marx en Lenin en de spirituele bijdrage van Seth, een New Age-fenomeen, aangevuld met stukjes Jung, Rudolf Steiner, Castaneda, Ernest Mandel, Politzer en wie zich zoal nog meer aandiende met

waardevolle 'denktrends'. Wat de Loesje-theorie aan de basisgedachte van deze heren toevoegde, was vooral het besef dat je 'met vrolijkheid en optimisme meer bereikt dan met hardheid, geweld en sjaggerrijng demonstreren'. De kern van de scholingen werd uiteindelijk een simpele, maar veelomvattende boodschap: de wereld is maakbaar. Door jou! De 'kracht van de overtuiging' stond hierbij centraal: als je gelooft dat iets kan en je werkt er min of meer planmatig naar toe, dan is het ook bereikbaar. De wereld werd

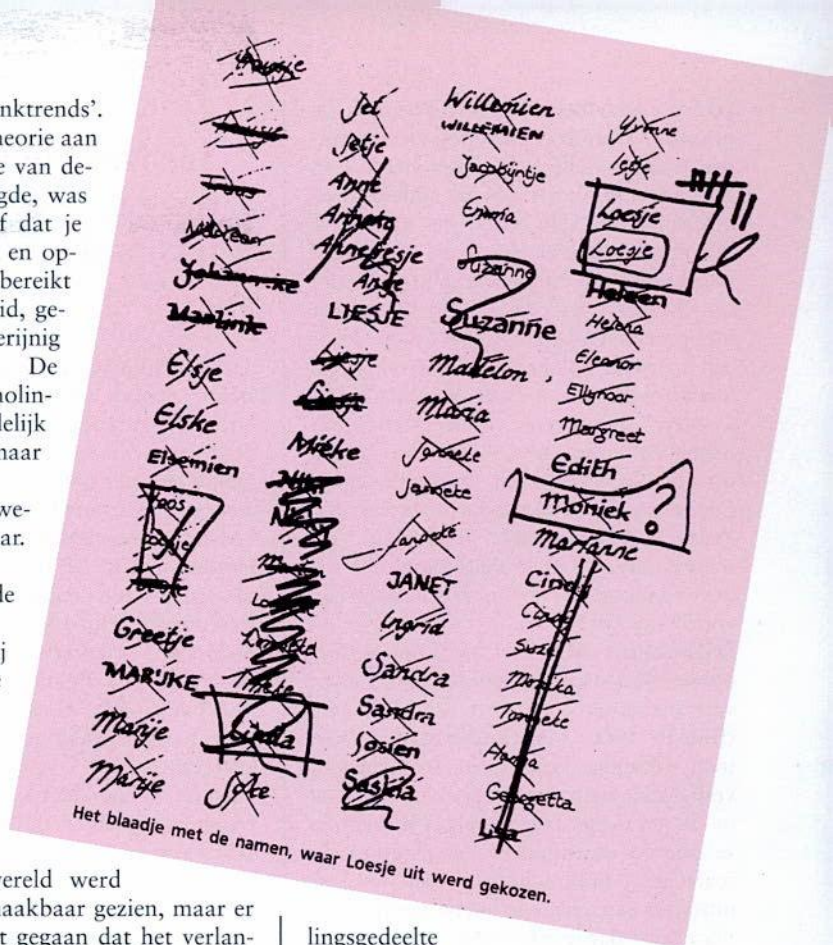
niet alleen als maakbaar gezien, maar er werd ook vanuit gegaan dat het verlangen hiernaar in ieder mens borrelde, het hoefde alleen maar losgemaakt te worden. De tweede poot van de theorie was dan ook eigen verantwoordelijkheid. Willem (nu kunstenaar) zegt: "Wat ik bij Loesje leerde, was vooral dat je pas slachtoffer van een situatie bent als je dat zelf wilt. Stel je je anders op, neem je verantwoordelijkheid voor je eigen leven, dan wordt het leven heel anders. Je hoeft dan niet voortdurend een ander de schuld te geven. Anderen veranderen vaak toch niet. Je moet jezelf serieus nemen en stappen zetten in de richting die je op wilt."

Er was nog een belangrijk verschil met het oude linkse denken. Gerry Westhuis: "Bij Loesje bleef je zelf niet buiten schot. 't Ging niet meer om een abstracte wereld, het ging om jou. Structuren veranderen, zoals ik voor die tijd in linkse clubjes deed, is afstandelijker dan mensen veranderen." Jurjen Tjallema, (nu nog steeds als free-lance tekenaar en full-time holler actief voor 'haar') verwoordt

Loesje had op elk antwoord voortdurend een vraag

wat ook een aantal anderen zegt: "Ik was ervan onder de indruk hoeveel impact een theorie, overtuigingen kunnen hebben. Op de universiteit was theorie alleen een soort achteraf-redenatie. Maar bij Loesje brachten we analyse en theorie direct op een praktisch plan."

Dat was ook de reden waarom het scho-



lingsgedeelte gerust achter de schermen kon blijven: wat daar besproken werd, kwam druppelsgewijs op de affiches naar buiten. En het werd in de loop der jaren steeds herkenbaarder in de houding, levensvisie en activiteiten van hen die eraan meededen. Aan de andere kant: misschien stond de theorie ook wel los van wat er in de praktijk gebeurde. Niko Wolswijk (nu avontuurlijk reis Leider) is er nog steeds sceptisch over. Wat had Fromm te maken met een emmer behangerslijm in een steegje? Wat zei Steiner over een zelf geschreven toneelstuk met twee olifanten op het Binnenhof?

Wat op de scholingsavonden twee jaar lang als theorie werd bediscussieerd, kreeg voor veel mensen opeens handen en voeten door het overlijden van Cas. Net op het moment dat de Loesje-scholingen gingen over 'verantwoordelijkheid nemen voor je leven' en de vraag opgeworpen werd of dat uiteindelijk inhoudt dat je ook verantwoordelijk bent voor je dood, werd Cas door een dronken chauffeur doodgereden. Hoezo verantwoordelijk voor je eigen dood? Eén van hen: Wat Cas was gebeurd kon ook mij overkomen. Als ik iets wilde moest ik het nu doen en het niet bij dromen laten." Sas Verwiel, z'n vriendin: "Door de dood van Cas werd deze groep mensen opeens verbonden door iets anders dan gehuppel en vrolijke teksten. We waren altijd bezig geweest met dingen die we zelf maakten, zelf bedachten. De dood hoorde helemaal niet in die sfeer thuis." Het gevolg was dat er meer ruimte kwam voor gevoelens en dat deze niet langer als 'navelstaren' werden bestempeld.



Dat was de theorie. Maar hoe was de praktijk? Deze was en is nog steeds: rennen, vliegen, hollen voor die meid. Teksten bedenken, met telkens andere mensen een zelfde serie discussies afwerken, lay-outen, plakken, opgepakt worden of voorkomen dat dat gebeurt, 'het land in', op bezoek bij Loesje-afdelingen in Hogeveen en Amersfoort (maar sinds een paar jaar ook in Praag, Petersburg en Stockholm), teksten bedenken met bajeskanten, scholieren, verpleegsters, managers of ambtenaren. "Elke brainstorm of redactie is voor mij een verademing. Een eiland in de zee van verwarring. Prachtig, enerverend", jubelt Jan Verschuren, min of meer de 'biologische vader' van Loesje en nog steeds dagelijks voor haar aan 't werk.

De beschrijvingen van het Loesje-effect op de 24 mensen van het eerste uur gaan van persoonlijk naar wereldwijd, van strategie naar buikvlinder-parade, van toch wel enige heimwee naar zucht van verlichting omdat dat opgeklopte gedoe in elk geval niet meer hoeft. Wat hebben ze eraan overgehouden? Een greep uit de reacties: "daadkracht", "ik ben van een introvert een extravert mens geworden", "het besef dat je effectief de wereld kunt veranderen", "ik ben minder cynisch geworden", "geen 'links' werk doen vanuit een soort morele verplichting, maar omdat het leuk is voor jezelf", "snel werken", "functioneren in een groep", "carrière is niet het belangrijkste", "uitgaan van wat je wil, niet van wat kan", "ik ben baas over mijn eigen leven", "spelen is leuk", "alles is voortdurend in beweging: ik kijk niet meer naar hoe iets is, maar wat het aan het worden is"... om maar eens een greep te geven uit de Loesje-erfenis die deze 25 mensen met zich meedragen. Wat er uitspringt is het gevoel dat de wereld maakbaar is, dat je verantwoordelijk kunt zijn voor je eigen doen en laten én dat het zin heeft wat je doet, welke keuzes je ook maakt.

Zijn die opmerkingen ook toe te passen op het Loesje-effect op de wereld? Vreemd genoeg denken de meeste oud-Loesjes dat hun verworvenheden vooral uit de scholingsavonden voortkomen. De theorie dus, waar in het huidige Loesje niet veel meer van bekend is. Kan het zijn dat Loesje nu daarom minder effect heeft? Heeft Loesje nog wel een richting, een lijn? Of werkt de theorie nog steeds door? Is tien jaar geleden iets ingezet waar een (inmiddels internationale) organisatie nog steeds op kan draaien?

Jannie Keuper (nu vluchtelingenwerk-vrijwilligster) gruwelt nog steeds van het 'hoge banaan-gehalte': "Van die opgeklopte vrolijkheid werd ik pessimistisch". Sas Verwiel (toen één van de kerngroep, nu groepen-trainster) voelt zich zelfs misbruikt: "Mijn eigen creativiteit werd alleen gewaardeerd als het dienstbaar te maken was aan de organisatie. Ik voelde me als persoon niet gewaar-

Sas Verwiel: Door de dood van Cas werd deze groep mensen opeens verbonden door iets anders dan gehuppel en vrolijke teksten

deerd." Niko Wolswijk vraagt zich voorzichtig af of de mensen die nu nog steeds bij Loesje zitten, zich wel voldoende verder hebben ontwikkeld. Er is dus ook kritiek. Niet alleen op wat er tien jaar geleden gebeurde, maar ook op de huidige Loesje. Is dat een reden om 'in wrok achterom te zien' of om 'Loesje en haar idealen als een jeugdzonde te beschouwen', zoals een somber bestuurslid veronderstelt? Is dat een reden om te veronderstellen dat Loesje de maatschappij niet beïnvloedt, al is het maar omdat haar aanwezigheid tegenwoordig ruim geaccepteerd is?

Voor de mensen die tien jaar geleden hun ziel en zaligheid en tijd en energie in dat affiche-meisje staken, zeer zeker niet. Voor allemaal, zelfs de meest pessimistische ("ik wist wel wat leukers dan op kerstavond op een politiebureau te zitten met het plaksel tot in mijn oksels"), is

Loesje zo niet dé methode, dan toch zeker een methode. Jurjen Tjallega: "Het is een onderzoeksmethode, die ook in het bedrijfsleven en het onderwijs werkt." Mieke Tennant (indertijd voor Loesje van het carrièrepad gestapt en nu zelfstandig ondernemer): "Loesje voegt niks toe aan de wereld, ze wil misschien juist iets behouden dat in elk mens aanwezig is: het ontdekkende kind, de vrijheidsdrang, de behoefte lief gevonden te worden."

"Het is de methode om een kuiltje voor de jus te maken in de wereld. Het besef te doen gloriëren dat het beter kan en dat daarnaar streven ook plezier kan opleveren", zegt Loesje. Misschien moeten we het daar maar op houden, want veel concreter dan dat wordt 't waarschijnlijk nooit.

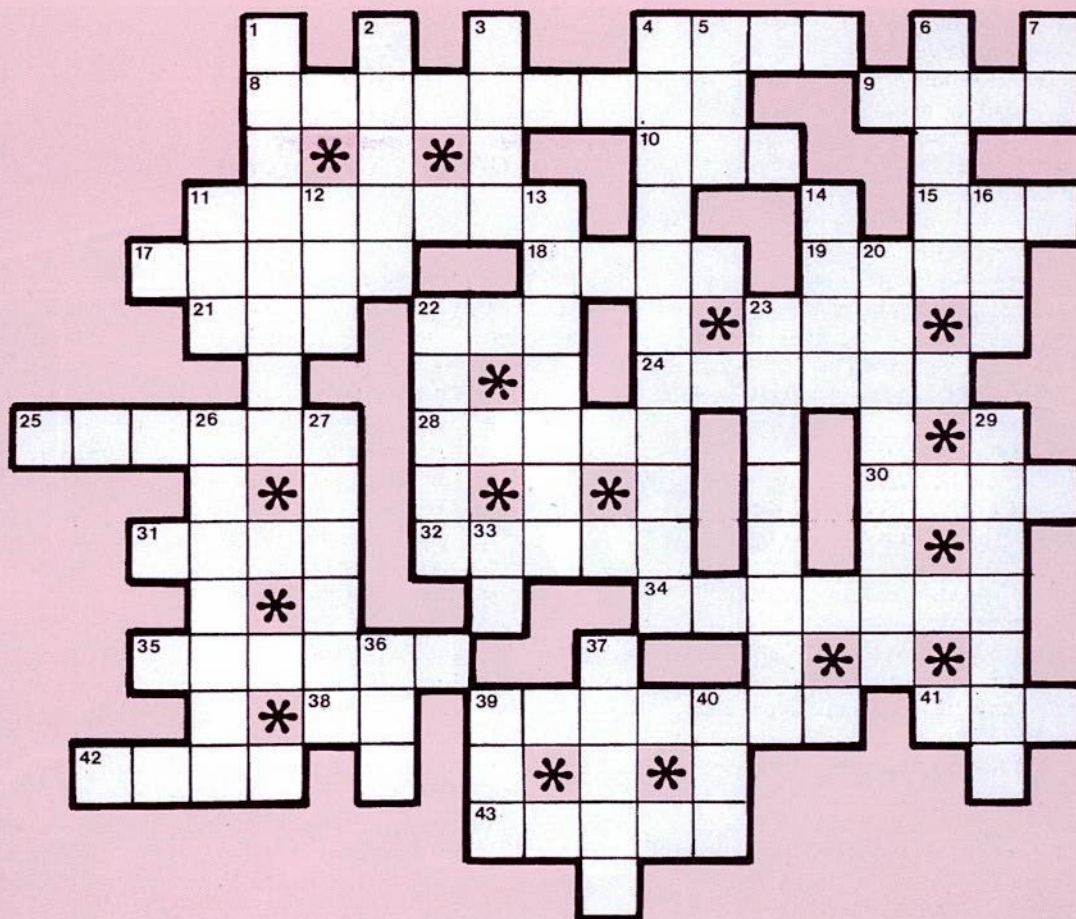
Met dank aan Sas Verwiel

**WIE
MET BEIDE BENEN
OP DE GROND
BLIJFT STAAN
KOMT NIET VER**

Loesje

fax: 085 - 439422

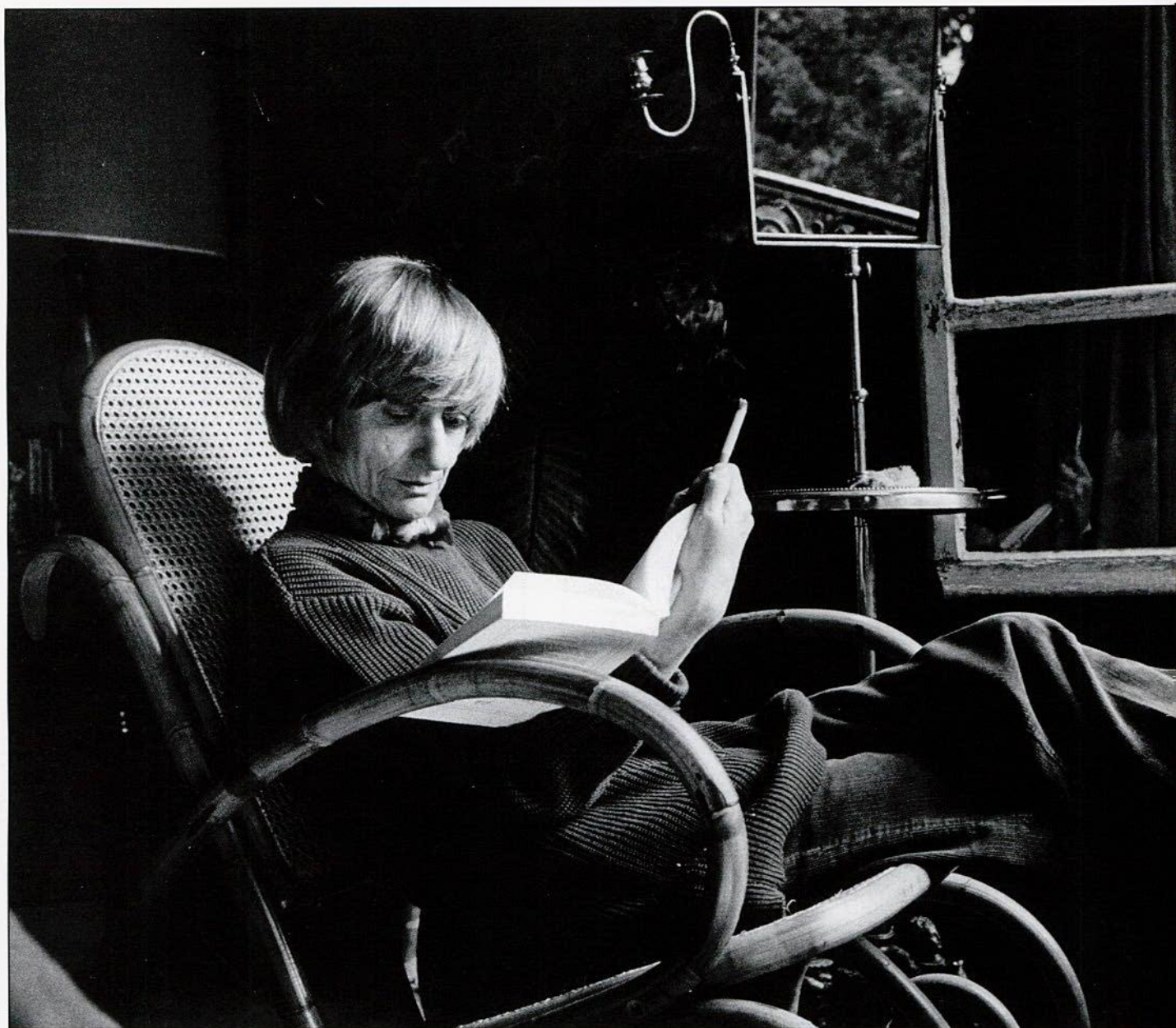
door Evert Wassenaar



4 OnheilsPELLend teken uit de pan. (4)
8 Winnaar. (9)
9 Op de kop af. (4)
10 Ook be-roer-d. (3)
11 Geen schande. (7)
15 Baan op de mesthoop. (3)
17 Op het strand een baken in zee. (5)
18 Heeft een geheugen voor stenen des aanstoots. (4)
19 Net zo min als Keulen op één dag gebouwd. (4)
21 Deze Jan is een keukenpiet. (3)
22 Schijnt in het water, maar niet iedereen ziet dat. (3)
23 Moet een kaatser verwachten. (3)
24 Stad in last. (6)
25 Hierdoor en door schande wordt men wijs. (6)
28 Voordien moet men de dag niet prijzen. (5)
30 Gekomen tot iet kent hij zichzelf niet. (4)
31 Zo zit het wel goed. (4)
32 Veranderlijke fenomenen, net als wij. (5)
34 Worden niet gevuld met praatjes. (7)
35 Doet men op twee gedachten. (6)
38 Verbrande turf. (2)
39 Ook wel geneesmiddel tegen de liefde. (7)
41 Daar is een wil. (3)
42 Als dit maar goed is. (4)
43 Het middel is soms erger. (5)

12 Hierin staat men rood. (3)
13 Volgens Boerhaave kenmerk van het ware. (7)
14 Komt mettertijd. (4)
16 Kent zichzelf. (3)
20 Veel hiervan maken een grote. (8)
22 Op zulk zaad kan men beter niet zitten. (5)
23 Onoverwinlijke tegenstander. (8)
26 Doet je denken. (7)
27 Als u dit gevonden hebt kunt u het Archimedes na-
zeggen. (6)
29 Heeft een vetmakend oog voor paarden. (7)
33 Geen verlegenheid meer waar dit gebroken is. (2)
36 Bange, beverige boom. (3)
37 Onbetwistbaar zintuig. (5)
39 Verder dan het hemd. (3)
40 Diepte waar men soms doorheen moet. (3)

[illegible]



Het erge was niet om dood te gaan, maar c

Veertig jaar geleden shockeerde Françoise Sagan het publiek met een gedurfd liefdesverhaal. Gedurfd, omdat het 1954 was en de jonge schrijfster haar karakters geen last liet hebben van morele gevolgen. Binnen een jaar verkocht de uitgever van 'Bonjour Tristesse' een miljoen exemplaren. Een boek dat in vijftientwintig talen werd vertaald. Sagan was op slag beroemd.

Onlangs verscheen in Frankrijk haar zoveelste roman, 'Un chagrin de passage' (Voorbijgaand verdriet). Met opnieuw een spraakmakend thema: de dood.



Foto: ABC-Press

'Un chagrin de passage', nieuw boek van Françoise Sagan over de dood

Niet alle Franse critici zijn gelukkig met haar keus van dit thema. Ooit werd Françoise Sagan door Nobelprijswinnaar François Mauriac in *Le Figaro* omschreven als 'een charmant klein monster'. Nu foetert een literair recensent in dezelfde krant: 'Ze verveelde zich zeker tussen die sudderende emoties en het verdwenen geluk die eigenlijk het Sagan-landschap bevolken. In de tijd van AIDS, de instorting van het communisme en de honger in de wereld - een ernstig moment - was er een onderwerp nodig dat daar niet voor onder deed'. Sagan heeft in het verleden wel gezegd dat ze veel critici net moralistische ooms vindt die haar op het matje roepen en reageert dan ook droog: "Ze kunnen me deze keer ten minste geen lichtzinnigheid verwijten".

innen zes maanden het te weten

In 'Un chagrin de passage' (nog niet verschenen in de Nederlandse vertaling) krijgt de Parijzenaar Matthieu Cavazel te horen dat hij nog hooguit zes maanden te leven heeft. Hij is te jong, hij is veertig, het vonnis 'longkanker' komt als een donderslag bij heldere hemel. Sagan schrijft over de dag die volgt op de aankondiging en dompelt haar hoofdrolspeler onder in een zee van alle mogelijke emoties.

Om te beginnen richt hij z'n haat tegen de dokter die hem het nieuws meldt. Een

vervanger van zijn huisarts die er, anders dan zijn eigen arts zou doen, geen doekjes om windt. Dat alleen al is onverdraaglijk: 'Het erge was niet om binnen zes maanden dood te gaan, maar om het te weten. Zijn dokter was een zak'. Dan komt het besef dat hij ook voor zijn omgeving een ander is geworden. De doktersassistente, bij wie hij duidelijk amoureuze kansen heeft, is er die dag niet. En Matthieu begrijpt meteen dat ze hem uit de weg gaat: een man zonder toekomst, een stervende, is niet langer aantrekkelijk. Hij concludeert daarom dat hij zijn toestand zo lang mogelijk moet zien te verbergen voor de vrouwen die hij nog kan verleiden - en ook voor de vrouwen die er al in zijn leven zijn: zijn echtgenote, zijn vriendin. Voor de dag om is, ligt dat voornemen aan stukken.

Op straat kijkt hij naar de mannen die vissen in de Seine, weet dat die er volgend jaar deze tijd weer zullen staan. Alles gaat door, maar niet voor hem. Hij heeft het gevoel dat voorbijgangers kunnen zien dat hij stervende is, aan het 'onbehoorlijke, storende en meelijwekkende gezicht van een half levende' en zoekt steun bij zijn beste vriend. Alleen heeft die het te druk op zijn werk en wuift Matthieu en zijn zorgen de deur uit met de veronderstelling dat de heren doktoren zich vast hebben vergist.

Oude zekerheden, vriendschappen en zelfbeeld komen in hoog tempo op losse schroeven te staan. Door die uitbarsting van angst en verdriet moet hij bekennen dat hij dat soort gevoelens blijkbaar in zich heeft en dat had hij als mooie carrière-vent nooit in de gaten. Zijn vriendin denkt alleen maar aan haar eigen verdriet. De echtgenote, die hij zijn nieuws pas aan het eind van de dag vertelt, zal voor hem zorgen - maar na vanavond, want ze moeten nog naar een entente bij kennissen waar ze al te laat voor zijn. Al-

door Alice Broeksma



Orakel: tel jezelf op

Bestudeer geboortedatum, sofi-nummer, telefoonnummer, frame-nummer en naam en werp een blik in de toekomst. Want met numerologie kun je iets leren over je karakter, je zakelijk succes en de toekomst in het algemeen. Een puur persoonlijk orakel bestaat: gaat heen en tel uzelf op.

En gebruik daarbij de uitgekende handleiding numerologie in ONKRUID. Dat blad maakt het effe makkelijk om te zien wat 1995 voor je in petto heeft!

Nog heel veel boeiende nummers van ONKRUID, bijvoorbeeld. Over orakels, gezond eten, alternatieve geneeswijzen en spirituele inzichten, om maar eens wat te noemen.

BON om uit te knippen en op te sturen of te faxen naar: ONKRUID,
West 32, 1633 JC Avenhorn, fax 02294 - 2315, tel - 2800

Jawel, ik ben wel aan ONKRUID gewaagd.

- ☐ Ik neem een half jaar proefabonnement voor f 15,- of 300 Bfr.
- ☐ Doe mij maar lekker meteen een jaar-abonnement voor f 35,50 of 680 Bfr. En ik krijg dan meteen een fascinerende vier-kleuren-astrologie-poster thuis.

Naam _____

Adres _____

Postcode _____

Woonplaats _____

Humanist

leen in een onbekende bar die dag voelt Matthieu verbroedering en troost, en hij beseft dat hij wil dat er toch iemand moet zijn die hem oprecht zal betreuren. 'Want te sterven als een anonieme, iemand die nooit het hart van een ander sneller heeft doen kloppen of heeft verscheurd, dat was al ondraaglijk tijdens het leven, maar te eindigen in het grote graf van de vergetenen, dat was meer dan ondraaglijk: de laatste vernedering'. Als hij dan toch de vrouw terugvindt die hem zou kunnen missen, een oude vlam, zijn enige echte liefde ooit, slaat opnieuw de twijfel toe. Want wat was echt, en wat ingebeeld?

Hij heeft bijna een ongeluk, hij weet dat in een reflex te voorkomen en slaat zich voor het hoofd: een ongeluk was een oplossing geweest. Matthieu overweegt dan de verschillende mogelijkheden om zelf een eind aan zijn leven te maken voor de aftakeling begint. Voor zo'n besluit, beseft hij, is weinig tijd. Want de moed en de scherpzinnigheid voor het uitvoeren ervan zullen te snel plaats maken voor illusie en hoop - Sagan grijpt geregeld in met aan wrangheid grenzende humor. Dus zelfmoord? Met zijn jachtgeweer dan? Maar die had hij aan zijn zwager geleend, want de jachttijd was begonnen. Op een hotelkamer? Een zelfmoordlokatie voor wezen. Dan gewoon thuis. Maar waar? Bij zijn vrouw of bij zijn vriendin? Bij zijn vrouw, van wie hij allang was vreemd, maar het kon niet anders, want om bij zijn vriendin te sterven was toch wel de duidelijkste en afschuwelijkste vorm van ontrouw.

Schok, verwarring, wanhoop, zelfmedelijden, weemoed, berusting, cynisme. En dan toch een happy end. Zeer ongeloofwaardig, snieren de Franse recensenten. Maar Francoise Sagan (59), die twee eindversies schreef en de vrolijkste koos, heeft het niet van horen zeggen. Ze maakte zelf meer dan eens mee dat ze dacht dat ze dood ging en dat het toch goed kwam. Een paar jaar nadat ze als 19-jarige furor had gemaakt met 'Bonjour Tristesse' en een nogal woest leven leidde, reed ze van de weg en brak elf ribben, een schouderblad, haar polsen en haar schedel. Haar polsslag was weg en het heilig oliesel was al gegeven toen haar broer, die de gedachte aan haar dood niet kon verdragen, Francoise in een ambulance voorafgegaan door twee motoragenten naar Parijs liet terugbrengen. Twee dagen later kwam ze bij bewustzijn. Toen ze uiteindelijk werd ontslagen uit het ziekenhuis, kon ze gelijk door naar een kliniek, omdat ze volkomen verslaafd was aan de pijnstillende middelen. In 'Reponses' (een bundeling interviews door Pauvert, in 1975 door Elsevier vertaald) zegt ze, dat als het niet in orde was gekomen ze overwogen had zelfmoord te plegen, omdat ze nooit flink genoeg was geweest om verder te leven in een rolstoel.

In de volgende antwoorden-bundel, die

twintig jaar later verscheen ('Repliques', in 1993 vertaald door De Prom), vertelt ze dat aan die ervaring nog wel het een en ander is toegevoegd. Zo scheurde in Bogota door de grote hoogte haar borstvlies. Ze zegt dat ze 'in slaap viel en veertien dagen later wakker werd in Parijs'. Weer op een ander moment dacht iedereen dat ze alvleesklierkanker had. Ze vroeg de chirurg haar niet meer wakker te maken als het inderdaad zo was, en had als niet-gelovige op weg naar de operatiekamer gebeden dat die arts zich aan zijn woord zou houden. Maar ze kwam uit de narcose bij en er was niets ernstigs aan de hand: haar darm had in de knoop gezeten. "Maar ik was er dus heilig van overtuigd dat het mijn beurt was. Het is heel banaal wat je op zulke momentenervaart. Je denkt bij jezelf: 'Hé, nu al? Ik had gedacht dat het later zou zijn'. Alsof iemand die achter je loopt je eerder inhaalt dan je verwachtte. Je denkt aan niemand, niet aan je familie en niet aan je vrienden, je bent alleen en je denkt: 'Stik, nou al'. Je lichaam krimpt in elkaar als het met iets gruwelijks geconfronteerd wordt, maar je verstand zegt: 'Nou, dat is verdomd vervelend'.

Sagan zegt in 'Repliques' dat ze niet precies kan nagaan hoe die 'waarschuwingen' haar levensstijl hebben beïnvloed.

Ze vond toch al dat ze een bevoorrecht mens was, met het geluk de middelen te hebben om haar vrijheid te waarborgen. Dus: die linke momenten in haar leven? Misschien dat ze er roekelozer en frivoler van is geworden. "Als je een flits van de dood hebt opgevangen, maakt hij heel wat minder indruk op je. De dood, dat is een zwart gat, het totale niets, maar er is niets angstaanjagends aan". En: "Ik vind frivoliteit elegant. Een plekje om heen te vluchten als het allemaal niet zo goed gaat. Is een kritiek verschrikkelijk. Als je de dood in het gelaat hebt gezien, kun je een slechte kritiek echt niet meer zo zwaar opvatten. Je denkt: 'Hou op! Er zijn ergere dingen!'"

Francoise was het derde kind van Marie en Pierre Quoirez, liberale burgers die hun kinderen niet dichtknepen met opvoedingsprincipes. Ze werd geboren in Cajarc, in het afgelegen gebied van de Lot, dat op de een of andere manier krachtige geesten trok. Ossip Zadkine, de maker van het oorlogsstandbeeld in Rotterdam, woonde en werkte jaren in dat eenzame landschap waarop hij volslagen verliefd werd. Premier Georges Pompidou fokte schapen in Cajarc. Cineast Louis Malle woont al bijna dertig jaar in de Lot en zei: "Ik was het niet die koos hier te wonen, het was dit land dat het

voor me deed". Andre Breton, hoofdrolspeler in de surrealistische beweging, begon er in de jaren vijftig met Max Ernst en Orson Welles een "wereldbeweging" die Cahors, de provinciehoofdplaats, symbolisch moest verbinden met de grote wereldhoofdsteden. Voorlopig stopten ze bij Saint Cirq Lapopie, bij toeristen bekend omdat het zo spectaculair aan de rotswanden hangt. Breton verlichtte het dorp met rood Bengaals vuur en opende zijn huis voor gelijkgezinden. Ook de Amerikaanse schilder en fotograaf Man Ray vond er wat hij zocht. "Natuurlijk heb ik, als iedereen, Breton aanbeden", zegt Francoise Sagan, die haar pseudoniem ontleende aan Proust en bevriend was met Sartre en Mitterrand.

Francoise Sagan groeide op in Parijs en Lyon, maar bracht lange vakanties door bij haar grootmoeder in de Lot, terwijl haar ouders dan met een open sportauto naar het mondaine Deauville vertrokken. De grootmoeder aan moeders kant kwam uit een familie van landeigenaren die niet rijk waren. Ze hadden molens en boerderijen en leefden van de opbrengst. Een karig bestaan, maar de grootvader raakte nooit gereedschap aan, droeg een wit kostuum en reed in een sjees. De grootouders aan vaders kant waren industrielen uit het noorden, met fabrieken "die telkens door de oorlogen werden verwoest".

Françoise Sagan: een paar keer zelf aan de dood ontsnapt

De Parijse uitgever Quai Voltaire prijst Francoise Sagan aan als een vrije vrouw. "Vrijheid, dat is kunnen beschikken over tijd en ruimte, en dat kost een paar centen", zei ze zelf en vulde haar leven met schrijven, drankgelagen, goklust, luiheid, twee huwelijken en een kind. "Als je het beroep uitoefent dat je lief is, een leven leidt dat naar je zin is, dan ben je bevoorrecht". In antwoord op de vraag wat ze zelf vindt van het beeld dat er altijd van haar is geschetst zegt ze: "Natuurlijk niet bepaald wat mij voor ogen stond, maar het had toch wel iets. Per slot van rekening klinkt whisky, Ferrari's en gokken toch veel leuker dan breien, het huishouden en sparen... Het zou me in ieder geval een stuk moeilijker zijn gevallen dat beeld in te vullen". ●

Bij de foto:
Françoise Sagan in 1955 toen ze net 'Bonjour Tristesse' had geschreven.



Foto: ABC-Press

Radio

Het Humanistisch Verbond zendt zijn radioprogramma's uit op Radio 5, de opiniezender van Nederland, te vinden op de Middengolf, 1008 Mhz. En natuurlijk ook op iedere kabel. Iedere maandag van 13.00 tot 15.00 uur zijn drie programma's te beluisteren.

13.10 uur

Het voordeel van de twijfel
Elke week een tot nadenken stemmende documentaire.
Eindredactie Kees Vlaanderen.

14.03 uur

Boven het Dal

Live interviewprogramma

met gasten die in hun leven nog plaats hebben voor idealen. Eindredactie Dorothée Forma.

14.30 uur

De Verbeelding

Programma over boeken en schrijvers onder redactie van Yolanda Mante, Rina Spigt en Ilonka Verdurmen.

Televisie

Aan het begin van het nieuwe jaar wordt het jongerenprogramma YOY voor het eerst 's middags uitgezonden, op Nederland 2. Op dit tijdstip kunt u enkele hoogtepunten uit het afgelopen jaar nogmaals zien.

YOY - Het verloren spel

Dinsdag 14 februari

15.30 uur, Nederland 2

Gokverslaving is met name onder jongeren een razendsnel groeiend probleem. Het aantal hulpaanvragen verdubbelt jaarlijks. De omzet in de branche is net zo hoog als die van alcoholica, de problemen net zo groot als die bij heroïneverslaving. Vier jongens vertellen over alle ins en outs van hun verslaving. En in een gespreksgroep voor gokverslaafden van het Consultatiebureau voor Alcoholisme en Drugs (CAD) in Groningen proberen ze de magische aantrekkingskracht van de fruitautomaat te doorgronden, en hun eigen verslaving te analyseren. Een programma van Charles Leeuwenkamp



YOY - With Love, Me

Dinsdag 21 februari

15.30 uur, Nederland 2

Vorig jaar 8 april werd Kurt Cobain, zanger van Nirvana, dood aangetroffen in zijn huis in Seattle. Op 27-jarige leeftijd pleegde hij zelfmoord. Nirvana, maar vooral Kurt Cobain, was razend populair. Over de hele wereld waren zijn fans diep geschokt. YOY sprak met drie fans die proberen uit te leggen wat Kurt Cobain voor hen heeft betekend en wat het betekende fan van hem te zijn, al blijkt het begrip fan net zo moeilijk uit te leggen als, zeg, liefde; niemand kan het verwoorden, maar iedereen begrijpt het. YOY gaat vanavond dan ook vooral over het belang van muziek voor jongeren, over muziek als steun in een moeilijke tijd, over muziek die je kracht geeft en over muziek die gevoelens verwoordt.

YOY - De wereld van Takis

Dinsdag 28 februari

15.30 uur, Nederland 2

Tien jaar geleden was de Griekse Takis veertien. Hij zat op het gymnasium en wilde legerarts worden. Of sportleraar, dat wist hij nog niet precies. Zijn vader was taxichauffeur en had daarnaast een kleine sinaasappelboomgaard. Takis hielp zijn vader in de boomgaard en was gek op autorijden. Af en toe mocht hij van zijn vader een ritje maken met de taxi; de plaatselijke politie kneep dan een oogje toe.

YOY - Klaartje en Ernst, geboren in Beiroet

Dinsdag 7 maart

15.30 uur, Nederland 2

Geboren in Beiroet en op zeer jonge leeftijd geadopteerd, zijn Klaartje (21) en Ernst (23) opgegroeid in Nederland. Ernst studeert industriële vormgeving, Klaartje volgt de kunstacademie. In YOY vertellen ze over wat het betekent volbloed Nederlander te zijn met een iets andere huidskleur ('Dan vragen ze, waar kom je vandaan... nee, oorspronkelijk?'). Of voelen ze toch nog iets Libanees in zich en verlangen ze naar Beiroet?

Vraag en Aanbod

Een serie van zes programma's over de wereld achter de kleine advertentie.

Woensdag 15 en 22 februari en 1, 8, 15 en 22 maart

22.50 uur, Nederland 1

Sociale en economische veranderingen vinden vaak hun weerslag in de beslissing van mensen om spullen, diensten of zichzelf te koop aan te bieden in de kleine advertenties in de krant. De argumenten en beslissingen achter kleine advertenties kunnen zo een weerspiegeling vormen van veranderde persoonlijke dromen en verwachtingen. Je zou de vraag- en aanbod-advertenties micro-portretten van veranderingen in de maatschappij kunnen noemen.

Zeven jaar geleden zond het Humanistisch Verbond de programmaserie Te Koop uit, waarin van de micro-portretten kleine documentaires werden gemaakt over de mensen die een 'Te Koop'-advertentie hadden geplaatst. Vanaf 1 februari wordt een vervolg uitgezonden: Vraag en Aanbod.

Gemaakt door Marjolaine Boonstra, Eveline van Dijck en Netty van Hoorn.

Zes humanisten voor f 25,-

Het einde van de twintigste eeuw is in zicht. En daarmee het einde van de Grote Verhalen. Zelfs het geloof in de vooruitgang heeft zijn grenzen bereikt. Tijd voor een tussenbalans van het humanisme dat tijdens de bloei van het vooruitgangdenken de wind in de zeilen kreeg. In het radioprogramma 'Boven het Dal' werden interviews met zes humanisten uitgezonden. Achtereenvolgens:

Frans Jacobs, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en in Leiden bijzonder hoogleraar filosofische antropologie voor de Stichting Socrates. In het interview met Frans Jacobs kwam al direct de waarschijnlijk meest prangende vraag van de mens aan de orde: wat is de zin van het leven?

Ulla Jansz, universitair docent aan de Universiteit voor Humanistiek. Ze doceert feministisch-historische humanistiek en promoveerde in 1990 op het proefschrift 'Denken over sekse in de eerste feministische golf'. Aan haar de vraag wat de relatie is tussen humanisme en feminisme.

Ruud Veenhoven, bestuurslid van de Stichting Socrates. Hij doet aan de Erasmus Universiteit onderzoek naar geluksbeleving. Waarom voelt iedereen toch die dwang te streven naar geluk?

Heleen Dupuis, hoogleraar medische ethiek, lid van de Nederlands hervormde kerk, lid van D66. Met haar een gesprek over humanisme en moraliteit.

Elly Hoogeveen, humanistisch geestelijk raadvrouw en docent aan de Universiteit voor Humanistiek. De centrale vraag in het gesprek met haar is of er in de gesecculariseerde samenleving nog een rol is weggelegd voor humanistisch geestelijk raadswerk.

Herman Coenen, hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek en dichter. Zijn oratie handelde destijds over de 'Lof der lichtzinnigheid' en met dat object van onderzoek houdt hij zich nog altijd bezig.

U kunt de zes interviews met humanisten bestellen (uitgebracht op cassette) door f 25,- over te maken op gironummer 9449 ten name van HOS te Hilversum. Vermeld wel duidelijk dat uw bestelling 'zes humanisten' betreft.

WIM VAN DOOREN CENTRAAL

Het decembernummer van anarchistisch tijdschrift 'De As' is geheel gewijd aan Wim van Dooren, die overleed in 1993. Wim van Dooren was jarenlang actief in de anarchistische en de humanistische beweging. Hij was hoofdbestuurslid van het Humanistisch

Verbond, lange tijd redactielid van Rekenschap en bijzonder hoogleraar namens de Stichting Socrates aan de Technische

Universiteit Delft. Behalve de complete bibliografie van Van Dooren, staat in dit nummer van

'De As' ook de tekst van de lezing 'Een humanistische visie op de maatschappij', die Wim van Dooren in 1980 hield aan de Erasmusuniversiteit Rotterdam.

U kunt dit nummer van 'De As' bestellen door van f 7,90 over te maken op giro 4460315 ten name van 'De As' te Moerkapelle onder vermelding van 'Van Dooren'.



In 1995 moeten veel keuzes worden gemaakt

Wij blijven keuzes maken!
De beginselverklaring van het Verbond zoals verwoord in artikel 2 van de statuten, heeft als kernuitspraak dat het humanisme de levensovertuiging is die probeert leven en wereld te begrijpen uitsluitend met menselijke vermogens. Het acht wezenlijk voor de mens zijn vermogen tot onderscheidend oordelen, waarvoor niets of niemand buiten hem verantwoordelijk kan worden gesteld. Dat onderscheidend oordelen betekent in het leven van mensen een voortdurend maken van keuzen, over (ogenschijnlijk) nietige zaken, maar ook over onderwerpen die - tenminste op het moment van de keuze - als uiterst belangrijk worden beoordeeld. Wat heeft dit te maken met het maandelijks stukje uit de hoek van het hoofdbestuur?

Welnu, tegen het einde van 1994 zijn in het congres een aantal door bestuur en bureau voorbereide belangrijke keuzen bekrachtigd, waardoor het mogelijk is de toekomst voor het Verbond verder vorm te geven en te laten krijgen. Voor een toelichting op de specifieke congresbesluiten zij verwezen naar elders op deze HV-Nieuwspagina's.

De hiernavolgende opsomming is een kleine selectie uit de keuzes die in 1995 door het HV en door andere humanistische organisaties moeten worden gemaakt om de doelstellingen voor 1995 (en daarna) waar te maken.

- Verdere verduidelijking naar buiten van het profiel en de producten waarmee het Verbond zich wil presenteren. Dus: voor wie zijn wij en willen wij actief zijn en waarmee. Tegen het einde van het eerste kwartaal moet dit beleid, geldend voor 'nu en

morgen' heel concreet aangegeven worden.

- Vergaande samenwerking tussen (in eerste aanleg) Humanitas, De Vrije Gedachte, Humanistisch Verbond, Humanistische Omroep Stichting en Universiteit voor Humanistiek. Die samenwerking wordt in eerste instantie gericht op de totstandkoming van een gemeenschappelijk Studiecentrum Humanistische Beweging. Het ligt in de bedoeling dat zo'n centrum circa een jaar na nu operationeel wordt.

- Overigens hebben die in 1994 gestarte nauwere contacten al enige vorm gekregen door de op 13 januari jl. gehouden gezamenlijke nieuwjaarsbijeenkomst. En ook door de introductie van een gezamenlijk kaderblad. Zo is er verder een collectief overzicht, waarin activiteiten en cursussen voor 1995 van een ruime reeks humanistische organisaties is weergegeven (dit overzicht is op aanvraag bij het landelijk bureau van het Humanistisch Verbond verkrijgbaar).

- Een ander terrein waarop Humanitas, De Vrije Gedachte en het Humanistisch Verbond nauw contact met elkaar houden betreft het zorg dragen dat de humanistische levensovertuiging realiter inhoud kan blijven krijgen bij de ouderenzorg binnen het kader van de komende fusie tussen HBB en NCHB.

- Een volgende fundamenteel aandachtsgebied betreft de verzekering van de plaats van de Geestelijke Verzorging vanuit humanistische beginselen bij de krijgsmacht. Het Departement van Defensie beoogt in het kader van ingrijpende bezuinigingen - ook beperking van de omvang van het aantal geestelijk verzorgers. Het streven is erop gericht dat - ondanks deze bezuinigingen - de humanistische geestelijke verzorging de relatieve plaats krijgt die haar

hoort toe te vallen.

- Een keuze van orde zal zijn: het selecteren van een nieuwe directeur van het Verbond. De huidige directeur Joost de Vries zal namelijk per 1 mei de functie gaan vervullen van Centraal Geestelijk Raadsman bij de Inrichtingen van Justitie. Keuzen zijn gemaakt over de wijze waarop in zijn opvolging zal worden voorzien.

- En ter afsluiting van dit, verre van complete, lijstje: de voorbereiding van het 50-jarig jubileum van Humanitas en van het Humanistisch Verbond is in volle gang. Plannen worden uitgewerkt om die gelegenheid te benutten teneinde de humanistische activiteiten in Nederland de bekendheid en erkenning te doen krijgen, die past bij het groot aantal mensen dat zich kan vinden in de principes die in de beginselverklaring van het Verbond zijn neergelegd.

Namens het hoofdbestuur,
Joop Puls

GOD, MENS EN MORAAL IN BUSSUM

Op 19 maart organiseert de afdeling Bussum een zondagmorgenlezing in het Goois Lyceum te Bussum. De heer A. van den Beld spreekt daar over 'God, Mens en Moraal'. Na afloop van de lezing vindt de jaarvergadering plaats. Aanvang: 10.30 uur, er is koffie vanaf 10 uur.

PAUL CLITEUR IN HILVERSUM

Op 19 maart houdt HV-voorzitter Paul Cliteur een voordracht over 'Burgerschap, levensbeschouwing en criminaliteit'. De bijeenkomst vindt plaats in hotel 'Het Hof van Holland', Kerkbrink 1. Aanvang: 10.30 uur, de zaal is open vanaf 10 uur.

HV-DIRECTEUR JOOST DE VRIES VERTREKT

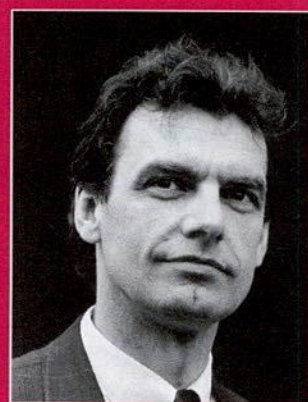


Foto: Chris Pennarts

Joost de Vries, directeur van het Humanistisch Verbond, wordt per 1 mei centraal geestelijk raadsman van de Dienst Humanistische Geestelijke Verzorging bij Justitie. Hij volgt in die functie Wim ter Horst van Delden op, die gebruik maakt van de regeling voor vervroegde uittrekking. Om in de vacature van directeur te voorzien, heeft het hoofdbestuur een wervingsprocedure in gang gezet. Gelijktijdig loopt de werving voor de vacature van afdelingshoofd marketing en communicatie, die ook als waarnemend directeur zal optreden. Het streven is om beide functies voor de zomervakantie te vervullen.

JAN STRINGER NIEUWE PENNINGMEESTER

Sinds kort is Jan Stinger de nieuwe algemeen penningmeester van het Humanistisch Verbond. Hij werd op het laatste HV-congres bij acclamatie gekozen. Bijna een jaar lang nam algemeen secretaris

Joop Puls het penningmeesterschap waar. Jan Stringer is in 1948 geboren en woont in Santpoort-Zuid. Sinds 1985 is hij lid van het Humanistisch Verbond.

Hij komt uit de accountancy en is momenteel stafdirecteur financiën van PCM Uitgevers N.V. (dit betreft de uitgeverijen van Perscombinatie en Meulenhoff). In de humanistische beweging was hij actief als voorzitter van het stichtingsbestuur

van het Reinaldahuis (HSHB-huis) in Haarlem en als lid van de kascommissie van de HV-afdeling Haarlem.

Het hoofdbestuur koos Jan Stringer uit een aantal personen die zich als kandidaat aanmeld-



den na een oproep in de Humanist.

Jan Stringer over zijn motivatie om hoofdbestuurslid te worden: "Ik voel me verwant met het humanistische gedachtegoed en de wijze waarop dit door het huidige HV wordt ingevuld en uitgedragen. Daarnaast denk ik dat ik door mijn professionele achtergrond een bijdrage kan leveren aan de organisatorische veranderingen, waaraan het HV onderhevig is. In de afgelopen jaren is de basis gelegd voor een eigentijdse en praktisch werkende organisatie. De precieze invulling zal nog veel inspanning vergen.

Daarvoor zet ik mij graag in".

IDA THOENES OVER VROUWEN IN HET HV

In het kader van hun vijftigjarig bestaan op 7 juni organiseren Humanitas Eemland en HV Amersfoort en omstreken in februari en maart de volgende zondagochtendbijeenkomsten.

Op 19 februari vertelt Jacqueline Schuiling, persvoorlichter van het HIVOS waar haar organisatie voor staat. Tom Snels, actief voor de NOVIB-groep Amersfoort reageert op haar betoog.

Op 5 maart spreekt Ida Thoenes, hoofdbestuurslid HV, in het kader van de Internationale Vrouwendag over de mogelijkheden van de vrouw binnen het HV. De lezingen vinden plaats in De Eemgaarde, Dorresteinseweg 49. Aanvang: 10.30 uur. De toegang is gratis. Voor meer informatie: Henk van Tilburg, tel. 033-805906.

Foto: Marcel van der stap



Een gezamenlijke nieuwjaarsreceptie: een unieke gebeurtenis in de geschiedenis van vijf humanistische organisaties. Op vrijdag 13 januari (!) werd het nieuwe jaar ingeluid door 200 mensen, op uitnodiging van Humanitas, Universiteit voor Humanistiek, Humanistische Omroep Stichting, De Vrije Gedachte en Humanistisch Verbond. In korte toespraken benadrukten Sjaef Palmen (directeur UvH), George Brouwer (voorzitter Humanitas) en Paul Cliteur (voorzitter HV, zie foto) het belang van samenwerking en de plannen voor 1995, waaronder de opbouw van een gezamenlijk studiecentrum en de viering van 50 jaar HV-Humanitas.

LANDELIJKE VROUWENDAG OP 11 MAART

Dr. Ulla Jansz (foto), docent Feministisch-Historische Humanistiek aan de Universiteit voor Humanistiek en dr. Liedeke van Vucht Tijssen, lid van het College van bestuur van de Universiteit Utrecht en bestuurslid van de Universiteit voor Humanistiek, zullen 's morgens hun licht over de stelling 'Humanisme is vrouwelijk' laten schijnen. Omstreeks 12.00 uur bekijkt cabaretière Riet Karsenbarg dit onderwerp op haar manier.

Na de eenvoudige lunch zijn er gespreksgroepen waar de deelnemers van gedachten kunnen wisselen en nieuwe plannen kunnen maken. Tot slot, na de thee, zingen we vrouwenliederen onder leiding van Mies Louman.

Tijd: zaterdag 11 maart van 10.00 tot 16.30 uur. Plaats: CSB-gebouw, Kromme Nieuwe Gracht 39 in Utrecht. Kosten: f 25,- (+ f 5,- voor de lunch) overmaken op giro 197930

ten name van Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van 'Vrouwendag 1995'. Kunt u meer betalen, dan graag een hoger bedrag overmaken. Wilt u van kinderopvang



gebruik maken, vermeld dan het aantal en de leeftijd van de kinderen. Verdere informatie: Ariane de Brauw, tel. 030-392131.

ENCOUNTERGROEP IN HOORN

De afdeling West-Friesland start op dinsdagavond 14 februari voor de vijfde maal een encountergroep onder leiding van Albert Nieuwland, docent aan de Universiteit voor Humanistiek. Na de kennismakingsavond komt de groep van 8 tot 12 deelnemers gedurende zeven avonden en een weekend bij elkaar in Hoorn. Kosten: f 150,-, exclusief het weekend. Er zijn nog enkele plaatsen voor belangstellenden van andere afdelingen. Informatie bij Nico Brakeboer, tel. 02290-44071 of bij Joke de Mooij, tel. 02290-39013.

JAN VAN ZIJVERDEN OVER ZORG

Op zondag 19 februari houdt Jan van Zijverden voor de afdeling Hilversum een inleiding onder de titel: 'Zorg, een mogelijkheid en een beperking van menselijke contacten'. Toelichting: Zorg is een wezenlijk element in het menselijk bestaan, dat in een mensbeeld niet mag ontbreken. Het is een vorm van relatie. Er is wederkerigheid, interactie, nabijheid. Als we dat vergeten, wordt zorg een techniek, een vaardigheid. Aan professionele zorgverleners wordt soms een grote macht toegeschreven, omdat ze beschikken over kennis en taalgebruik, waarover de hulpvrager niet beschikt. Zorg kent maat; te veel zorg kan relaties verarmen. Dit rechtvaardigt enig voorbehoud met betrekking tot de mantelzorg, die door de overheid uit bezuinigingsoverwegingen wordt gepropagandeerd. Plaats: Hotel Hof van Holland, Kerkbrink 1 te Hilversum. Aanvang: 10.30 uur. Na afloop van de inleiding is er gelegenheid voor discussie.



ER KAN NIET MEER BIJ: OVERBEVOLKING BEDREIGT WERELD

Terwijl de toekomst van de wereld door overbevolking wordt bedreigd, blijkt wereldwijde familyplanning nog vaak een taboe, ook in Nederland. Daarom organiseert de afdeling Midden-Holland op dinsdag 14 februari een informatie-avond over dit vraagstuk met de uitdagende titel: Er kan niet meer bij. Toelichting: In Westerse landen neigt men ertoe vooral naar Derde-Wereldlanden te wijzen. Hun bevolkingsgroei staat in geen verhouding tot hun economische ontwikkeling en vaak wordt het milieu te zwaar belast. Dat er in veel westerse landen, zoals in Nederland, eveneens sprake is

van overbevolking realiseren velen zich niet. Het evenwicht met de beschikbare ruimte zijn wij allang kwijt door economische groei en overconsumptie. Inleiders op deze avond zijn: Anke Niehof over 'Bevolkingsgroei, vrouwen en familyplanning: ongelijke grootheden' en Simone Lovera-Bilderbeek over 'Milieu en overbevolking'. Forumleden zijn gevraagd uit kringen van het HIVOS en de Stichting Wereld en Bevolking. Plaats: de Agnietenkapel in Gouda, aanvang om 20.00 uur. Toegang is gratis, documentatie is tegen betaling beschikbaar.

NIEUWE BENOEMINGEN UNIVERSITEIT VOOR HUMANISTIEK

Per 1 december vorig jaar bestaat het stichtingsbestuur van de Universiteit voor Humanistiek weer uit zeven leden. De nieuwe voorzitter is prof. S.J. Doorman. Tot vice-voorzitter is benoemd mr B.O. Dittrich. Mevrouw dr P.L. Meurs is tot lid van het stichtingsbestuur benoemd.

Kennismaken met het Humanistisch Verbond

Vrijheid, rechtvaardigheid en respect voor menselijke waardigheid. Het Humanistisch Verbond draagt deze waarden uit door zich sterk te maken voor het recht op zelfbeschikking, voor gelijke behandeling, voor mensenrechten. Door het bevorderen van maatschappelijke discussies over medische ethiek, de vluchtelingenproblematiek en het consumptievraagstuk. Maar ook door bijvoorbeeld in ziekenhuizen en gevangenissen geestelijke verzorging te bieden. Pasklare antwoorden heeft het Humanistisch Verbond niet, wel een inspirerende visie en kritische vragen. Hiernaast drie mogelijkheden om kennis te maken met het Humanistisch Verbond.

1. Abonnee op de Humanist

Wat leest u in de Humanist, het maandblad van het Humanistisch Verbond? Elk nummer besteedt aandacht aan maatschappelijke en ethische onderwerpen. Boeiende mensen vertellen over hun normen, drijfveren en de keuzes die zij maken. Behalve interviews treft u in de Humanist natuurlijk ook artikelen, boekbesprekingen, prikkelende meningen en cartoons aan. Nieuwsgierig geworden? Probeer de Humanist eens een jaar, dat kost u slechts f 42,50. Vul de kaart in en stuur 'm op. Vandaag nog!

2. Donateur van het Humanistisch Verbond

Met ingang van 1995 kunt u donateur worden van het Humanistisch Verbond. Daarmee maakt u het voortbestaan van activiteiten en de opzet van nieuwe projecten mogelijk. Uw financiële bijdrage is van groot belang nu de overheid elk jaar minder subsidie verstrekt en andere inkomsten niet meer groeien. Als donateur ontvangt u tenminste twee keer per jaar informatie over onze activiteiten en projecten, waarbij één keer een nummer van de Humanist. U bent al donateur van het Humanistisch Verbond voor f 35,- per jaar. Natuurlijk is een hogere bijdrage welkom! Als u eerst meer informatie wilt, kan dat ook. Vul de kaart in en stuur 'm op! Alvast hartelijk dank voor uw steun!

3. Lid van het Humanistisch Verbond

Waarom lid worden van het Humanistisch Verbond? Als lid steunt u het Humanistisch Verbond. U maakt daarmee activiteiten en projecten mogelijk die gericht zijn op een menswaardige samenleving. Ook ontvangt u automatisch het maandblad Humanist, een belangrijke bron van inspiratie in een wereld die uw keuzes dagelijks op de proef stelt. U kunt gratis deelnemen aan themabijeenkomsten in uw regio en u krijgt korting op landelijke symposia. Het Humanistisch Verbond heeft meer dan 60 afdelingen in het land. Als u wilt, ontvangt u informatie over plaatselijke activiteiten, cursussen en lezingen. De minimum-contributie bedraagt f 75,- per jaar. Een hogere bijdrage is natuurlijk welkom! Voor leden met een inkomen lager dan f 18.000,- bruto per jaar is de minimum-contributie f 45,-. Jongeren tot 27 jaar betalen slechts f 35,- per jaar. Per lid kan één persoon op hetzelfde adres kiezen voor een gratis medelidmaatschap. Een medelid ontvangt geen extra Humanist. Als u eerst meer informatie wilt, kan dat ook. Stuur de ingevulde kaart aan ons op. Wij hopen u als lid te mogen begroeten.

CURSUS FILOSOFIE IN GRONINGEN

Deze cursus staat open voor alle filosofisch geïnteresseerden die vanuit een humanistische achtergrond met filosofische thema's aan de slag willen. Er wordt geen specifieke voorkennis vereist. In vijf avonden zullen naast opvattingen van de filosofen Plato en Aristoteles, ook hedendaagse denkers worden behandeld. Thema's zijn o.a.: hoe willen we onze samenleving inrichten? Welk man-/vrouwbeeld veronderstelt dit? Hebben we hierbij ook bepaalde ethische uitgangspunten? Tijdens de avonden wordt in de vorm van een lezing/verhaal informatie gegeven, maar deelnemers gaan aan de hand van teksten ook zelf aan de slag. Er is ook ruimte voor eigen wensen van deelnemers ten aanzien van te behandelen thema's. De cursus wordt begeleid door Janke van der Sluis. Data: vijf woensdagavonden en wel op 15 en 22 februari, 15 en 29 maart en op 12 april. Kosten: voor leden gratis, voor niet-leden f 30,-. U kunt zich telefonisch opgeven via tel. 050-128750.

BRABANTS BONT, NIET TE GELOVEN!

Op zaterdag 18 februari wordt in Breda een symposium plaats waaraan vier speciale gasten hun medewerking verlenen: Ancilla Martens, franciscanes; mevrouw Abdus Sattar, woordvoester van de Nederlandse Moslim Raad; ds. Berveling, Remonstrants predikant en Paul Cliteur, filosoof en voorzitter van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Zij geven hun visie op taken die er liggen voor kerkgenootschappen en organisaties op levensbeschouwelijk terrein en op de mogelijkheden voor samenwerking. Aanvang: 13.00 uur. Plaats: restaurant Bouvigne, Bouvignelaan 3 in Breda. Er is parkeergelegenheid; vanaf NS-station Breda vertrekt de bus van lijn 130 om 12.20 uur.

DE ETHIEK: MODERNE ZEDENMEESTERIJ?

HV-regio Zeist en omstreken organiseert op zondag 12 februari een lezing in de recreatiezaal van Park Boswijk, Boswijklaan in Doorn. Spreker is Wibren van der Burg, ethicus en rechtsfilosoof, verbonden aan het Schoonheidsinstituut voor Grondslagenonderzoek en Rechtsvergelijking aan de Katholieke Universiteit Brabant. Toelichting: De laatste jaren is er een groeiende belangstelling voor ethiek. Dat een samenleving gebaat is bij een voortdurende morele bezinning zal niemand willen ontkennen. Maar er zijn wel kritische geluiden over de rol die ethiek in het maatschappelijk debat speelt. In de lezing staan drie vragen centraal. Ten eerste: wat kan de taak en

HV-KADERDAG OP 8 APRIL

Op zaterdag 8 april houdt het Humanistisch Verbond een kaderdag voor leden die activiteiten (willen) organiseren voor de afdeling. Door de presentatie van succesvolle activiteiten en nieuwe projecten, doet u ideeën op voor het activiteitenprogramma van het komend jaar. De middag van deze kaderdag zal worden besteed aan de wervingskracht van het HV op plaatselijk niveau. Belangstellenden kunnen zich melden bij Dini Boer, tel. 030-392129.

NIEUW THEMA VOOR DE GOUDSE HUMANISTISCHE CAFÉS

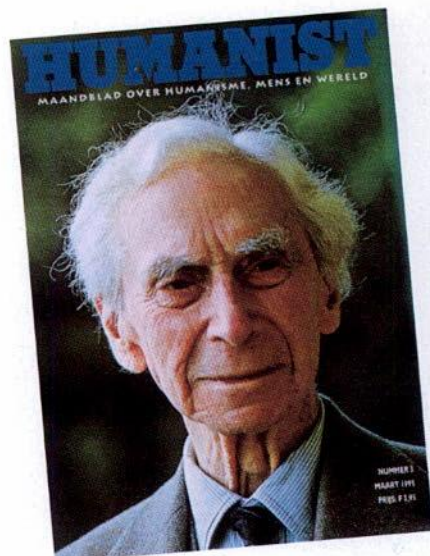
Na het succesvolle thema 'Muziek' nu weer een thema om samen over te discussiëren: 'Vrijheid voor...of van...'. Iedere eerste maandagavond van de maand bent u welkom in het Trefcentrum COC, Spieringstraat 113-A in de Goudse binnenstad vanaf 20.30 uur. De inleidingen zijn kort, zodat er voldoende tijd overblijft om met elkaar van gedachten te wisselen.

Op 6 maart: 'Moeten niet-democratische partijen onbelemmerd hun ideeën kunnen uiten in de media?'

Op 3 april: 'Vrijheid in poëzie en literatuur', met bijvoorbeeld ooit verboden boeken (zoals Dik Trom) en gedichten. Voor 8 mei wordt een bijzondere invulling gezocht. Voor informatie (ook voor trein, looproute etc.) kunt u bellen met Marry Menschaart, tel. 01820-23778.

competentie zijn van de ethiek in het maatschappelijk debat? Ten tweede: welke inhoudelijke uitgangspunten zijn er voor de ethiek in een gesecculariseerde samenleving beschikbaar om morele standpunten en analyses op te baseren? En ten derde: is de in de humanistische traditie zo succesvol bepleite oriëntatie op de autonomie van de mens nog wel geschikt om de ethische problemen van deze tijd recht te doen? Deze vragen worden geïllustreerd aan de hand van morele problemen die door de ontwikkeling in de moderne biomedische wetenschappen worden opgeroepen.

Aanvang: 15.00 uur. De toegang bedraagt f 5,- (inclusief koffie en thee).



In het volgende nummer

In het volgende nummer van de Humanist de schijnwerpers op de wereldfilosoof, Nobelprijs-winnaar, atheïst en humanist Bertrand Russell.

Verder de visie van Socrates-hoogleraar Henk Visser op de invloed van de computer op de samenleving, een interview met de bekende Israëlische schrijver en onvoorwaardelijke idealist A.B. Yehoshua, en een verhaal over homeopathie die voor Derde Wereldlanden een praktische en relatief goedkope geneeswijze kan zijn. En een recensie over het boek 'Waarom neemt u met geweld wat u met liefde kunt krijgen?' - 500 jaar geschiedenis van indianenvolken.

In het aprilnummer:



Interview met schrijfster Yvonne Keuls over mens en wereld.



**U kunt het niet meenemen,
maar u kunt er wel veel mee doen.**

"Je kunt je geld toch niet meenemen" is een gevelegd woord. Maar waarom zou u dat ook willen, als u er tijdens uw leven nog zoveel mee kunt doen. Zodat u nog kunt zien hoe nuttig het wordt besteed.

Als u een schenking doet, betekent dat geld geven aan een doel waar u achter staat. Als u het humanisme een warm hart toe draagt, denk dan eens over een schenking aan het Steunfonds Humanisme. Vraag eens om informatie.

**STEUNFONDS
HUMANISME**
POSTBUS 114, 3500 AC UTRECHT
TELEFOON 030 - 31 81 45
BANK C&E 69.97.13.889

GIRO 6168

Ja, ik wil meer informatie over een schenking aan het Steunfonds Humanisme.

Naam:

Telefoon:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

In een envelop zonder postzegel zenden naar:

Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 2181, 3500 AC Utrecht

Actieve thema-vakanties

Landhuis Poudos in de Gascogne,
nabij Auch in ZW-Frankrijk heeft het
volgende aanbod:

Voorjaarswandeleweek

29 april - 6 mei

Cursus Cuisine Francaise

20 - 27 mei

Cultuur/wandeleweek voor vrouwen

3 - 10 juni

'Poudos' is een plek voor rustzoekers,
ook voor individuele vakanties. Comfortabele kamers, een appartement, gîtes d'étapes, kampeerplek in parkachtige tuin met zwembad. Uitstekende keuken en kleinschalig.

Inlichtingen en brochure: Gerda Wieggers, Poudos, 32550 Auterive, Frankrijk. Tel. 00-3362610093, of in Nederland: Els Cuppen, tel. 080-225453 (na 19.30 uur).

IS DE OORSPRONG VAN DE KUNST EEN APESTREEK?

HET ANTWOORD

Kunstzinnige creativiteit heeft een biologische bron. Maar is die bron alleen bij de mens te vinden? De verdeelde meningen leest u in WCS. Een nieuw tijdschrift dat wetenschap, cultuur en samenleving vanuit een andere optiek benadert. Door vragen op te werpen. Door discussie los te maken. Door verrassende verbindingen te leggen.

Daarnaast bevat WCS een servicekatern met o.a. de evenementenagenda, een boeken- en mediabrieven en lezersaanbiedingen.

WCS kost ter introductie f 3,75.

Bel 020-444 92 52 voor het dichtstbijzijnde verkooppunt.

Met een proefabonnement ontvangt u WCS drie maal voor slechts f 10,-.

WETENSCHAP, CULTUUR & SAMENLEVING

**PROEF
ABONNEMENT**

Zend mij zonder verdere verplichting drie nummers van WCS op proef voor f 10,-.

Naam:

Straat:

Postcode:

Plaats:

In ongefrankeerde envelop sturen naar: WCS, Antw.nr. 1771 1000 SN Amsterdam

WCS. Een tijdschrift om kennis van te nemen.